Téma: **SZAKPOLITIKAI TANÁCSADÁS –**

A közfoglalkoztatás résztvevői megítélése egy kérdőíves felmérés fényében

Időszak:

Dátum: *2014.07.21.*

Az anyag az NFM_SZERZ/378/1 (2012) számú szerződés teljesítésére készült

Tartalom

1. Vezetői összefoglaló 4

2. A kutatásról 7

2.1. A kutatás célja 7

2.2. A kutatás kiterjedése 7

2.2.1. A megkérdezettek köre 7

2.2.2. Időbeli kiterjedés 7

2.2.3. Térbeli kiterjedés 8

2.2.4. A kutatás készítői 8

2.3. A kutatás módszertana 9

2.3.1. A kutatás módszertani kihívásai 9

2.3.2. A kvalitatív kutatási szakasz kiváltása 10

2.3.3. Az előzetes lekérdezések módszertani tapasztalatai 10

2.3.4. Az adatfelvétel 11

2.3.5. Az adatok kezelése, tárolása 12

2.4. A kutatási módszerek korlátai 12

2.4.1. A megbízhatóság korlátai 12

2.4.2. Az objektivitás korlátai 12

2.4.3. Az érvényesség korlátai 12

2.4.4. Az általánosíthatóság korlátai 13

2.4.5. A mintavétel hiányából adódó elemzési problémák 13

2.5. A kutatás eredményei számokban 13

3. A kutatás eredményei 14

3.1. A válaszadókra vonatkozó általános információk 15

3.1.1. A válaszadók régiónkénti és megyénkénti megoszlása 15

3.1.2. A válaszadók csoportjának nembeli megoszlása 16

3.1.3. A válaszadók csoportjának korbeli megoszlása 17

3.1.4. A válaszadók iskolai végzettség szerinti megoszlása 17
3.1.5. A válaszadók csoportjának a munkanélküliség ideje szerinti megoszlása 19
3.1.6. A válaszadók munkahelyigénye 21
3.2. A közfoglalkoztatás általános résztvevői megítélése 22
3.3. A közfoglalkoztatás hasznosságával kapcsolatos vélemények 33
3.3.1. Vélemények a közfoglalkoztatás helyi hasznáról 34
3.3.2. Vélemények a közfoglalkoztatás országos hasznáról 36
3.3.3. Vélemények a közfoglalkoztatás keretében szerzett ismeretekről, munkatapasztalatról 38
3.3.4. Vélemények a téli közfoglalkoztatás hasznáról 41
3.3.5. Vélemények a közfoglalkoztatásnak a közbiztonság alakulására kifejtett hatásáról 43
3.3.6. A közfoglalkoztatottak tudásának, készségeinek, alapképzettségének hasznosulása 46
3.4. Oktatás, képzés 48
3.4.1. A képzésben részt vevők száma és alapképzettsége 48
3.4.2. A képzés hasznossága 49
3.4.3. Képzési igények 53
3.5. Bér 57
3.5.1. A bérrel való elégedettség 57
3.5.2. A bér és a tudás összefüggései 60
3.5.3. A fizetés rendszerével való elégedettség 62
3.5.4. Bér és megélhetés 63
4. Összegzés 65

1. Vezetői összefoglaló

A kutatás célja **a közfoglalkoztatásban résztvevők közfoglalkoztatási rendszerrel kapcsolatos elégedettségének anonim mérése, valamint igényeik és javaslataik összegyűjtése** volt. Az **adatfelvétel** idején (**2014. március-április**) még tartó téli közfoglalkoztatás keretében a közfoglalkoztatottak felét a képzéseken, másik felét pedig a munkavégzés helyszínén keresték fel. A közfoglalkoztatók, valamint a képzéseket tartó oktatók által lebonyolított kérdőíves lekérdezés során nem került sor mintavételre, a cél lehetőség szerint az összes közfoglalkoztatott (a lekérdezés időszakában mintegy 200-230 ezer fő) elérése volt. A **papír alapú önkitöltős kérdőív**es adatfelvételt követően **178.219 darab** – teljesen vagy részlegesen – **kitöltött kérdőív** válaszai kerültek kódolásra, illetve adattisztításra. Az adatfelvétel önkéntes jellege miatt a kutatás nem nevezhető reprezentatívnak. Így az elemzésben közölt **eloszlási arányok általánosíthatósága fenntartásokkal kezelendő**, azonban az egyes összefüggések feltárására alkalmasnak bizonyult a közvélemény-kutatás.

A kérdőívben felmérésre kerültek **a közfoglalkoztatottak szociodemográfiai jellemzői**, a **közfoglalkoztatási programokkal kapcsolatos véleményük**, valamint a közfoglalkoztatás két speciális vetületével, a közfoglalkoztatás keretében megvalósuló **képzésekkel és a bérezéssel kapcsolatos résztvevői vélekedések**.

A közfoglalkoztatottak két régióban, Észak-Alföldön és Észak-Magyarországon, valamint a két leghátrányosabb munkaerő-piaci helyzetű megyében, **Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében felülreprezentáltak**. A programban résztvevők között valamivel több férfi található, mint nő, **felülreprezentáltak körükben az alacsony iskolai végzettségűek**. A válaszadók fele legfeljebb általános iskolát végzett (bár egy részük tanfolyamon kiegészítette tanulmányait), a diplomások aránya pedig csupán 2,6% (hatoda a diplomával rendelkezők teljes népesség körében való elfordulási aránynak). A résztvevők **kétötöde 2010 után veszítette el rendszeres munkáját**, és **ugyanennyien** vannak azok is, akik **2007 és 2010 között** váltak munkanélkülivé.

Kvantitatív elemzésünk tanúsága szerint a közfoglalkoztatásban résztvevők alapvetően pozitívan viszonyulnak a közfoglalkoztatási programokhoz, mind az összegzett véleményüket, mind pedig a programok hasznosságát, szociális helyzetük javítására gyakorolt hatását tekintve. A megkérdezetteknek a közfoglalkoztatásról alkotott véleménye összességében még azok esetében is többnyire pozitív, akik nem elégedettek a közfoglalkoztatási bérrel.

A válaszadók több mint kétharmada összességében pozitívan ítéli meg a közfoglalkoztatást, és mintegy **négyötödük más munkanélküliek számára is ajánlaná** azt. Ez

a kedvező megítélés egyébként **a teljes lakosságra is jellemző** a Századvég Politikai Iskola Alapítvány közelmúltban végzett közvélemény-kutatásának[1] tanúsága szerint, melyben a válaszadók több mint 70%-a értékelte hasznosnak a közfoglalkoztatást az abban résztvevők számára. A megkérdezettek elsöprő többsége, több mint **90%-a szerint jobban megéri közfoglalkoztatottként magasabb összegért dolgozni, mint az alacsonyabb összegű szociális ellátással otthon maradni**. Ez az arány még magasabb, mint az említett közvélemény-kutatásban a teljes lakosság körében mért adat, mely szerint a társadalom háromnegyede úgy véli: jobban megéri a közfoglalkoztatásban dolgozni, mint az alacsonyabb összegű szociális ellátást kapni. Ez még azok elsöprő többségére (közel kilenctizedére) is igaz, akik egyáltalán nem elégedettek a közfoglalkoztatási bérezéssel. A lekérdezés időszakában még tartó **téli közfoglalkoztatási programokat** a **válaszadók négyötöde hasznosnak vélte**. Ugyancsak a válaszadók **négyötöde véli hasznosnak** a közfoglalkoztatási programokat **települése**, de **közel háromnegyedük az ország számára** is. **A közfoglalkoztatás értékteremtő funkciója, hasznossága nagy jelentőséggel bír a megkérdezettek számára**: a közfoglalkoztatott válaszadók **több mint négyötöde fontosnak tartja**, hogy azok a társadalom és a települések számára is hasznossággal bírjanak. A résztvevők közel háromnegyede szerint a közfoglalkoztatási programok **a település közbiztonságának javulásához is hozzájárulnak**. **A közfoglalkoztatásban szerzett ismereteket** a válaszadók közel négyötöde valamilyen mértékben **a mindennapjai során is tudja használni**, és kétharmaduk új ismeretek megtanulásáról is beszámolt a programok kapcsán.

Bár a megkérdezettek egyértelműen pozitívan vélekedtek a közfoglalkoztatási programok egészéről, a bérezéssel, illetve a bérezési rendszerrel való elégedettség kapcsán megosztottabbnak bizonyultak. **A válaszadók több mint fele elégedetlen a közfoglalkoztatási bérrel**, és úgy véli, az kevésbé felel meg tudásának, készségeinek. A közfoglalkoztatottak **többsége** továbbá **a fizetési rendszert is igazságtalannak tartja**. Az elégedetlenség mértéke a megkérdezett iskolai végzettségével párhuzamosan emelkedett. A válaszadók elsöprő többsége **ugyanakkor** úgy nyilatkozott, hogy a közfoglalkoztatási programok **könnyebbé teszik a megélhetést az ő és családjuk számára**, ami nagymértékben **alátámasztja a közfoglalkoztatás szociálpolitikai funkcióját**, a hátrányos helyzetű családok szociális helyzetének javításában betöltött szerepét.

A közfoglalkoztatottak több mint kétötöde vett részt valamilyen képzésben a közfoglalkoztatás keretein belül az adatfelvétel időszakában, mely képzések az elemzés tanúsága szerint **elsősorban az alacsony iskolai végzettségűek**et célozzák. A képzésben résztvevő válaszadók – különösen az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők – több mint **kétharmada pozitívan nyilatkozott a képzések hasznosságáról**, mindazonáltal csupán a

[1] A Századvég telefonos kérdőíves közvélemény-kutatást végzett 2014. július 1. és 3. között, amelynek során 2002 véletlenszerűen kiválasztott felnőtt korú személyt kérdezett meg CATI módszerrel.

válaszadók fele véli úgy, hogy azok hozzásegítik a későbbi munkába álláshoz. Ugyancsak a válaszadók fele nyilatkozott úgy, hogy figyelembe vették egyéni igényeit is a képzések során, mely eredmények a jövőbeli kihívások között vetik fel a képzésnek az elsődleges munkaerő-piaci elvárásokhoz igazítását, lehetőség szerint jobb testre szabását.

2. A kutatásról

2.1. A kutatás célja

A Belügyminisztérium által megrendelt kutatás célja a közfoglalkoztatásban részt vevő állampolgárok közfoglalkoztatási rendszerrel kapcsolatos elégedettségének anonim mérése, igényeik és javaslataik összegyűjtése volt annak érdekében, hogy utóbbiakról az országos döntéshozók átfogó képet kapjanak és a programban esetlegesen szükséges változtatásokat azokkal összhangban végrehajthassák.

2.2. A kutatás kiterjedése

2.2.1. A megkérdezettek köre

Az alapsokaság a Magyarország területén élő, a közfoglalkoztatásban részt vevő állampolgárok összessége, körülbelül 215.000 fő volt (a létszám a lekérdezés időszakában 200 ezer és 230 ezer fő között mozgott, azonban a programmal együtt járó fluktuáció miatt nem lehet pontos létszámadatot meghatározni). Mintavételi egység az állampolgár.

2.2.2. Időbeli kiterjedés

A kutatás 2013. november 1. és 2014. július 14. között zajlott le az alábbiak szerint:

2013. november 1 – 2013. december 14.	Tájékozódás, indikátorok, dimenziók meghatározása, mérési eszközök kiválasztása
2013. december 15 – 2014. január 31.	Az alapsokaság adatbázisának meghatározása, kérdőívfejlesztés
2014. február 1 – 2014. március 16.	Logisztikai előkészítés, tájékoztatás, szerződéskötés
2014. március 17 – 2014. április 18.	Adatfelvétel
2014. április 19 – 2014. június 20.	Kódolás, adattisztítás
2014. június 21 – 2014. július 14.	Adatelemzés, tanulmánykészítés

2.2.3. Térbeli kiterjedés

A kutatás Magyarország egész területére kiterjedt. A válaszadók térbeli eloszlása nem egyenletes. Az egyes megyékbe kiküldött és onnan a kitöltöttség valamely állapotában visszaérkező kérdőívek számának nagyságrendjét a következő árba mutatja:

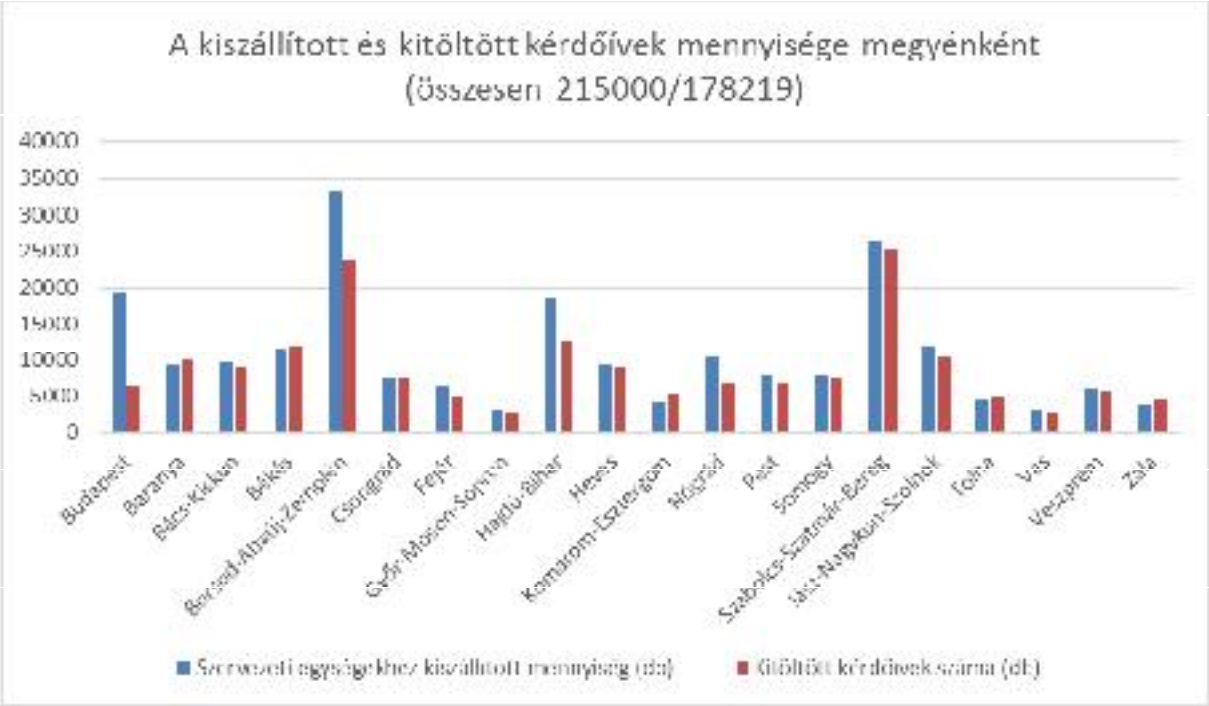

2.2.4. A kutatás készítői

A kutatást a Belügyminisztérium rendelte meg. A kutatás alapjául szolgáló kérdőív a Közfoglalkoztatási és Vízügyi Helyettes Államtitkárság belső dokumentuma, melynek fejlesztésében a Századvég Politikai Iskola Alapítvány is részt vett. Az adatfelvétel a Megyei Munkaügyi Központok irányításával, a települések önkormányzatai dolgozóinak, illetve a közfoglalkoztatás keretében képzést tartó oktatók bevonásával valósult meg.

A kérdőíveket a Belügyminisztérium a Megyei Munkaügyi Központok számára küldte meg, melyek munkatársai a közfoglalkoztatottak – érvényben lévő hatósági szerződésekben foglalt – létszámának megfelelő mennyiségben eljuttatták azokat a munkaügyi szervezet szerződést kötő szervezeti egységeihez (munkaügyi központ, illetve járási hivatal járási munkaügyi kirendeltsége), amelyek továbbították azokat a közfoglalkoztatók részére, szükség szerint megfelelő számú plusz példányt készítve.

Az ACNielsen Piackutató Kft. az adatok kódolásával és tisztításával kapcsolatos munkák kivitelezéséért felelt. A BMSK Beruházási, Műszaki, Fejlesztési, Sportüzemeltetési és Közbeszerzési Zrt. a nagy mennyiségben létrejött kutatási dokumentumtömeg logisztikájáért volt felelős. Az elemzést a Századvég Politikai Iskola Alapítvány készítette. A kutatási

eredményekkel a Kormány, a Századvég Politikai Iskola Alapítvány, valamint az utóbbiak által az eredmények kezelésére, publikálására felhatalmazott személyek rendelkeznek.

2.3. A kutatás módszertana

A kutatás törzsét egy, a teljes alapsokaságon, kevert metódussal lekérdezett, **papír alapú önkitöltős kérdőív** és az utóbbi nyomán kapott adatok matematikai-statisztikai elemzése képezi. A kérdőíves válaszadás anonim és önkéntes volt. A kérdőív **28 kérdés**t tartalmazott, 23 zártat, 5 nyitottat. A zárt kérdések közül 16 kérdés ordinális, 7 nominális feleletválasztásos volt. A nyitott kérdések közül 3 „kifejtős", 2 pedig skálaváltozót eredményező volt.

2.3.1. A kutatás módszertani kihívásai

A módszertani kihívások között elsőként említendő, hogy a megrendelő kérésére az alapsokaságból nem vehettünk mintát, a továbbiakban számolnunk kellett tehát a megkérdezendők óriási számából adódó nehézségekkel. A nagy minta előnyeiről és hátrányairól később még szót ejtünk. A teljes alapsokaság megkérdezésére irányuló igény a döntéshozók azon szándékát tükrözi, hogy a lehető legtöbb javaslatot és véleményt gyűjthessék össze munkájukra vonatkozóan, illetve utóbbival kapcsolatban minden, a közfoglalkoztatásban részt vevő állampolgárnak lehetőséget adjanak a visszajelzésre. Egy többszörösen rétegzett minta talán éppen azokat az állampolgárokat zárta volna ki a véleménynyilvánítás lehetőségéből, akik a legkisebb, illetve lehetőségektől leginkább elzárt települések lakosai lévén a leggyengébb érdekérvényesítő potenciállal rendelkeznek.

Kihívás volt továbbá a megkérdezendők csoportjának nagyfokú heterogenitása: a közfoglalkoztatásban résztvevők között felsőfokú végzettségűek és a mindennapi olvasási-írási rutinból kiesett, illetve a betűvetéssel küszködő vagy azzal önállóan megbirkózni képtelen munkavállalók egyaránt akadnak. A problémát rövid, egyszerűségre törekvő kérdésekkel, illetve egy, a későbbiekben részletezendő kevert metódus, a vezetett önkitöltős kérdőív alkalmazásával orvosoltuk.

Módszertani problémát vethetnek fel továbbá a lekérdezés körülményei, ugyanis a megkérdezettek – lévén egy hierarchikus rendszer tagjai – adott esetben elhallgathatták véleményüket, illetve kevésbé megbízható, kevésbé őszinte válaszokat adhattak. Ugyan a települési hierarchia csúcsán álló személyek – a polgármester és a jegyző – nem vehettek részt a kérdőívek kitöltésében, azonban még ez sem garantálja, hogy más, a települési – valós, vagy sejtett – hierarchiában a megkérdezett fölött álló személy nem jelenthetett (akaratlanul is) befolyásoló tényezőt a válaszadó információátadási attitűdjeiben. Mindez

befolyásolhatta a válaszadási hajlandóságot és a válaszok megbízhatóságát is, ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a válaszadási hajlandóság nagyon magas volt.

Végül pedig érdemes szót ejteni arról, hogy a jelen tanulmány alapját képező nagyformátumú, országos kutatás lefolytatására viszonylag rövid idő állt rendelkezésünkre, melyet módszertani egyszerűsítésekkel orvosoltunk. Utóbbiak közé tartozott a kvalitatív kutatási szakasz egy korábbi, a közfoglalkoztatás témáját is érintő, szintén országos kutatás tapasztalataival történő kiváltása.

2.3.2. A kvalitatív kutatási szakasz kiváltása

A tájékozódásban, az indikátorok, dimenziók meghatározásában, a mérési eszközök kiválasztásában, illetve a kérdőívfejlesztésben támpontot nyújtottak a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet által a *TÁMOP-5.4.1-12/1-2012-0001, A szociális szolgáltatások modernizációja, központi és stratégiai tervezési kapacitások megerősítése, szociálpolitikai döntések megalapozása* kiemelt program 2013. szeptember 31-én lezárult mélyszegénységi kutatásának kvalitatív és kvantitatív eredményei.

A szakmai előkészítő munka során áttekintettük a közfoglalkoztatást érintő hatályos jogszabályi változásokat, konzultáltunk a Közfoglalkoztatási és Vízügyi Helyettes Államtitkárság vezetőivel. A közös munka nyomán létrejött kérdőív előzetes változatait három településen (Debrecen, Mikepércs és Vejti) két-két alkalommal, 5–5 érintett állampolgár bevonásával, a későbbi „éles lekérdezés” során is alkalmazott kevert metódus segítségével teszteltük. Megelőző kvalitatív szakasz (interjúk, fókuszcsoportok) beiktatására nem volt lehetőségünk, így azt a fent leírt módon, a nevezett, közfoglalkoztatásra (is) irányuló kutatás eredményeivel váltottuk ki.

2.3.3. Az előzetes lekérdezések módszertani tapasztalatai

Az előzetes lekérdezések nyomán a következő hibákat javítottuk a kérdőívben: bonyolult kérdés; nem a problémára irányuló vagy inadekvát kérdés; kívánt válaszlehetőség hiánya; nem a megkérdezett helyzetére, munkakörülményeire illeszkedő kérdés; a megkérdezett anonimitással kapcsolatos aggodalma; túl sok kérdés; a megkérdezett kompetenciájába nem illeszkedő kérdés. A fenti problémákat az alábbi eljárásokkal kezeltük: a kérdések megfogalmazásának egyszerűsítése; a kérdések lerövidítése; szakmai tájékozódás a kérdések pontosítása érdekében; a megkérdezett által hiányolt válaszlehetőség megadása; a megkérdezett helyzetére, munkakörülményeire nem illeszkedő kérdés átfogalmazása vagy eltávolítása; a megkérdezett kompetenciájába nem illeszkedő kérdés eltávolítása; a lekérdezés és a feldolgozás folyamatának minél részletesebb ismertetése a megkérdezett anonimitással kapcsolatos aggodalmainak eloszlatására, illetve az adatvédelmi szabályok maradéktalan betartása.

2.3.4. Az adatfelvétel

Mint fent említettük, a teljes alapsokaságon végzett adatfelvétel a Megyei Munkaügyi Központok irányításával valósult meg: a hivatalok 2014 márciusában a közfoglalkoztatottként regisztrált állampolgárok számát településenként figyelembe véve a közfoglalkoztatók (többnyire az önkormányzatok) számára kiküldték a kérdőíveket.

A települési önkormányzatok saját hatáskörben döntöttek arról, hogy a megadott időkeretben milyen ütemben és helyszínen, ki kérdezi le a kérdőíveket a közfoglalkoztatottak körében, azzal a kikötéssel, hogy a polgármester és a jegyző semmilyen módon nem vehet részt a kutatásban.

A megkérdezettek két csoportja különíthető el aszerint, hogy milyen körülmények között nyílott mód számukra a kérdőív kitöltésére. Az egyik csoport azoké, akik a kitöltés ideje alatt tantermi képzésen vettek részt. Az ő esetükben a fent említett kevert metódust, a vezetett önkitöltős módszert javasoltuk alkalmazni, amit a megkérdezettek értő olvasáskészségbeli különbségei indokoltak. A módszer lényege a következő volt: a tanórán az oktató kiosztotta a kérdőíveket, ismertette a résztvevőkkel a kutatás tárgyát, kiemelve a válaszadás önkéntes és anonim voltát. Ehhez segítségére volt a minden kérdőív elején megtalálható ismertető szöveg, ami így a résztvevők számára is maradéktalanul elérhető volt. Az oktató választ adott az esetlegesen felmerülő kérdésekre, majd sorban felolvasta a kérdéseket és a válaszlehetőségeket, időt hagyva arra, hogy minden jelenlévő tetszése szerinti idő alatt értelmezhesse és megválaszolhassa azokat, illetve kiválaszthassa a véleményéhez legközelebb álló opciót. Azok számára, akiknek problémát okozott a felolvasott szövegek azonnali értelmezése, az oktató kívánság szerint több alkalommal felolvasta a kérdéseket, lehetőség szerint kerülve, hogy további magyarázatokat fűzzön hozzájuk. A továbbiakban az oktató semmilyen módon nem befolyásolhatta a válaszadást, még akkor sem, ha a válaszadó esetlegesen nehézségekbe ütközött gondolatai, véleménye papírra vetését illetően.

A válaszadás befejeztével az oktató borítékba helyezte a válaszadók által átnyújtott (kitöltött vagy adott esetben kitöltetlen) kérdőíveket, lezárta, aláírásával a ragasztás helyét ellátta és a borítékot az esetlegesen megmaradó, ki nem osztott, felhasználatlan kérdőívekkel együtt átadta az önkormányzati hivatal kijelölt munkatársának. Az aktuálisan meg nem jelent résztvevőknek egy későbbi alkalommal lehetőséget biztosított a kérdőív ugyanilyen körülmények között történő kitöltésére.

A megkérdezettek másik csoportja nehezebben elérhető és ily módon módszertani problémákat felvető csoport: a lekérdezés idején valamilyen munkatevékenységre beosztottak megkérdezéséről szintén az önkormányzat gondoskodott, a lekérdezést végző személye azonban – a fenti, polgármesterre és jegyzőre vonatkozó tiltó kikötések mellett – esetükben változó volt. A többnyire szabad ég alatt végzett tevékenységek és más fizikai

nehezítő tényezők miatt a fent felvázolt kevert metódus a dolgozók csoportján nem volt (maradéktalanul) alkalmazható. A vezetés nélkül, önállóan kitöltött kérdőívek összegyűjtésére és zárt borítékban történő továbbítására vonatkozó előírások utóbbi csoportra vonatkozóan is ugyanazok voltak, mint a tantermi lekérdezések esetében.

Az önkormányzatok az összegyűjtött kérdőíveket az eredeti határidőhöz képest két héttel meghosszabbítva, 2014. április 18-ig továbbították a Megyei Munkaügyi Központoknak. Az összegyűjtött kérdőíveket a szaktárca a kódolást végző ACNielsen Piackutató Kft. rendelkezésére bocsátotta, mely az adatbevitelt- és tisztítást követően a kész adatbázist a Belügyminisztérium és a Századvég Politikai Iskola Alapítvány illetékesei számára továbbította Excel és SPSS fájlok formájában.

2.3.5. Az adatok kezelése, tárolása

A kitöltött kérdőívek mint kutatási dokumentumok tárolásáról a Belügyminisztérium Gazdasági és Informatikai Helyettes Államtitkársága gondoskodik.

A mintavételi egységekhez (személyek) rendelt kódok csupán az adatbevitel megkönnyítését és az ismételt bevitel elkerülését szolgálták, a válaszadók nevéhez kapcsolt semmiféle adatbázisban nem szerepelnek, így kódadatbázis megsemmisítési feladatunk nincs.

2.4. A kutatási módszerek korlátai

2.4.1. A megbízhatóság korlátai

A kutatás megbízhatóságát negatívan befolyásolja a közfoglalkoztatásban részt vevők erős fluktuációja, sejthető azonban (és erre talán a robosztus minta és a nagy válaszadási hajlandóság ráerősíthet), hogy egy – ugyanezen módszerekkel – megismételt kutatás során ugyanezeket az eredményeket kapnánk.

2.4.2. Az objektivitás korlátai

Azt sajnos már nem állíthatjuk ugyanilyen bizonyossággal, hogy ugyanezen mintán, más mérési módszerekkel lefolytatott kutatás ugyanezen eredményeket adná. A legkritikusabb pont objektivitás szempontjából kétségkívül a lekérdezés során jelenlévő segítő személy kiléte, illetve az a körülmény, hogy utóbbi része-e vagy sem egy a településen esetleg jelen lévő, vélt vagy valós hierarchikus, a válaszadó mindennapjait közvetlenül befolyásoló rendnek.

2.4.3. Az érvényesség korlátai

Az érvényesség kérdése szintén problematikus. A fent bemutatott, esetenként megjelenő válaszadói bizalmatlanság, a hierarchikus rendszer vélt vagy valós elvárásai a válaszadó felé,

a minta nagyfokú heterogenitása miatt kérdéses lehet, hogy (kétségkívül nem tökéletes, de a feladat volumenéhez igazított) módszereinkkel pontosan azt mértük-e, amit eredetileg szerettünk volna. A kapott adatok azonban számos változóra vonatkozóan minden bizonnyal helytállóak; értékes információt nyertünk többek között arra vonatkozóan, hogy a közfoglalkoztatásban résztvevők képzettségi, életkori és nemi bontásban mióta küzdenek az állástalanság (elsődleges munkaerő-piaci sikertelenség) problémájával.

2.4.4. Az általánosíthatóság korlátai

Általánosíthatóság szempontjából a mintavétel hiánya, a kutatásban való részvétel önkéntes jellege vethet fel problémákat. Mivel a teljes körű adatfelvétel nem megoldható még ilyen függőségi viszonyban szereplő személyekkel sem, ajánlott egy esetleges következő kutatás esetében a véletlen mintavétel alkalmazása, mely a reprezentativitást biztosítani tudja.

2.4.5. A mintavétel hiányából adódó elemzési problémák

A robosztus minta mindazonáltal bizonyos kvantitatív elemzésbeli nehézségeket is felvet. A mintaelemszám növelésével egy-egy jelenségre vonatkozó becslésünk pontosabb lesz ugyan, de nem olyan mértékben, hogy megérné néhány ezer fősnél nagyobb mintát venni. Jelen minta esetében ráadásul a válaszmegtagadásokból származó hibák dominánsabbak, mint egy normál véletlen minta esetében.

Bár mintánk a véletlen mintavétel hiánya miatt nem nevezhető reprezentatívnak, az eredmények szempontjából ez – a jelenlegi 80%-ot meghaladó válaszadási hajlandóság mellett – nem okoz jelentős problémát.

2.5. A kutatás eredményei számokban

A Megyei Munkaügyi Központoktól az eredetileg kiküldött 215.000 kérdőívből összesen 183.995 darab kérdőívet szállított az ACNielsen Piackutató Kft-hez a BMSK Beruházási, Műszaki, Fejlesztési, Sportüzemeltetési és Közbeszerzési Zrt., melyekből 5.776 darab kitöltetlen volt. Az ACNielsen Piackutató Kft. **178.219 darab kérdőív**et rögzített, ezek közül **12.400 volt teljesen kitöltött**, **165.819** pedig valamilyen szempontból **hiányos**. Utóbbi oka, hogy a válaszadási hajlandóság a nyitott kérdések esetében mindig alacsonyabb, illetve a 28 kérdésből álló kérdőív bizonyára sokak türelmét vette túlontúl igénybe. A **válaszadási hajlandóság** a teljes alapsokaságot megkérdező kutatások ilyen irányú eredményeihez viszonyítva kiugróan magas, **81,61%.**

A kitöltés körülményeire vonatkozóan (tantermi keretek vezetett önkitöltéssel vagy munkatevékenységet megszakító, sejthetően inkább önálló válaszadás) nem rendelkezünk százalékos információkkal. Mindazonáltal tudható, hogy a téli közfoglalkoztatás keretében

körülbelül 100 ezer fő képzésben, további 100 ezer fő pedig valamilyen foglalkoztatásban vett részt, így közel fele-fele arányban tantermi, illetve a foglalkoztatás helyén történő kitöltés történt.

3. A kutatás eredményei

Az alábbiakban a válaszadókra vonatkozó általános adatok bemutatása után az egyes változók (a kérdések, illetve a kérdésenként kapott válaszok összessége) közötti összefüggéseket vizsgáljuk. A kérdőív nyomán létrejött adatbázis feldolgozása során több mint 500 különböző, az egyes változók összefüggéseivel kapcsolatos vizsgálatot végeztünk el. Jelen keretek között természetesen nincs mód arra, hogy ezek mindegyikét bemutassuk, ezért itt csak azokat közöljük, amelyek valamilyen relevanciával bírnak a közfoglalkoztatás előnyeinek és esetleges hibáinak megértése kapcsán. Az elemzés során így is szembeötlő lesz, hogy az általunk választott mutatók (pl. gamma, lambda) többségében nem jeleznek majd erős összefüggéseket az egyes változók (pl. nem és elégedettség) között. Az érzékenyebb Khi-négyzet csaknem mindenhol szignifikanciát jelez, ez azonban nem annyira az összefüggések való erősségének, sokkal inkább a nagy mintaelemszámnak tudható be. Utóbbi az oka annak, hogy kevésbé érzékeny mutatókat használunk.

Az erőteljes mintázatok hiánya azonban egyáltalán **nem baj: azt jelzi, hogy a közfoglalkoztatás** (amennyiben kutatásunk eredményeit megbízhatónak, objektívnek, érvényesnek és általánosíthatónak tekintjük) **egy jól megalkotott program, amelyről az egyéni különbségektől függetlenül a résztvevők többségének egyöntetű** (mint látni fogjuk: inkább **pozitív**) **véleménye van.**

3.1. A válaszadókra vonatkozó általános információk

3.1.1. A válaszadók régiónkénti és megyénkénti megoszlása

A válaszadók többsége a munkaerő-piaci szempontból hátrányosabb helyzetű régiókból került ki, elsősorban Észak-Alföldről, Észak-Magyarországról, valamint Dél-Dunántúlról. A három, infrastruktúra és munkahelyekkel való ellátottság szempontjából előnyös fekvésű régióból (Közép-Magyarországról, Nyugat-Dunántúlról és Közép-Dunántúlról) mindössze a válaszadók 22%-a származik.

A megyék közül (amelyekre vonatkozó megoszlást a következő ábra mutatja) a válaszadói létszám tekintetében kimagaslik **Szabolcs-Szatmár, valamint Borsod-Abaúj-Zemplén megye**. Az említett megyék a közfoglalkoztatottak számával arányos nagyobb részvétele szükségszerű, egyszersmind a program hátrányos helyzetű területekre gyakorolt hatásának vizsgálata szempontjából is előnyös.

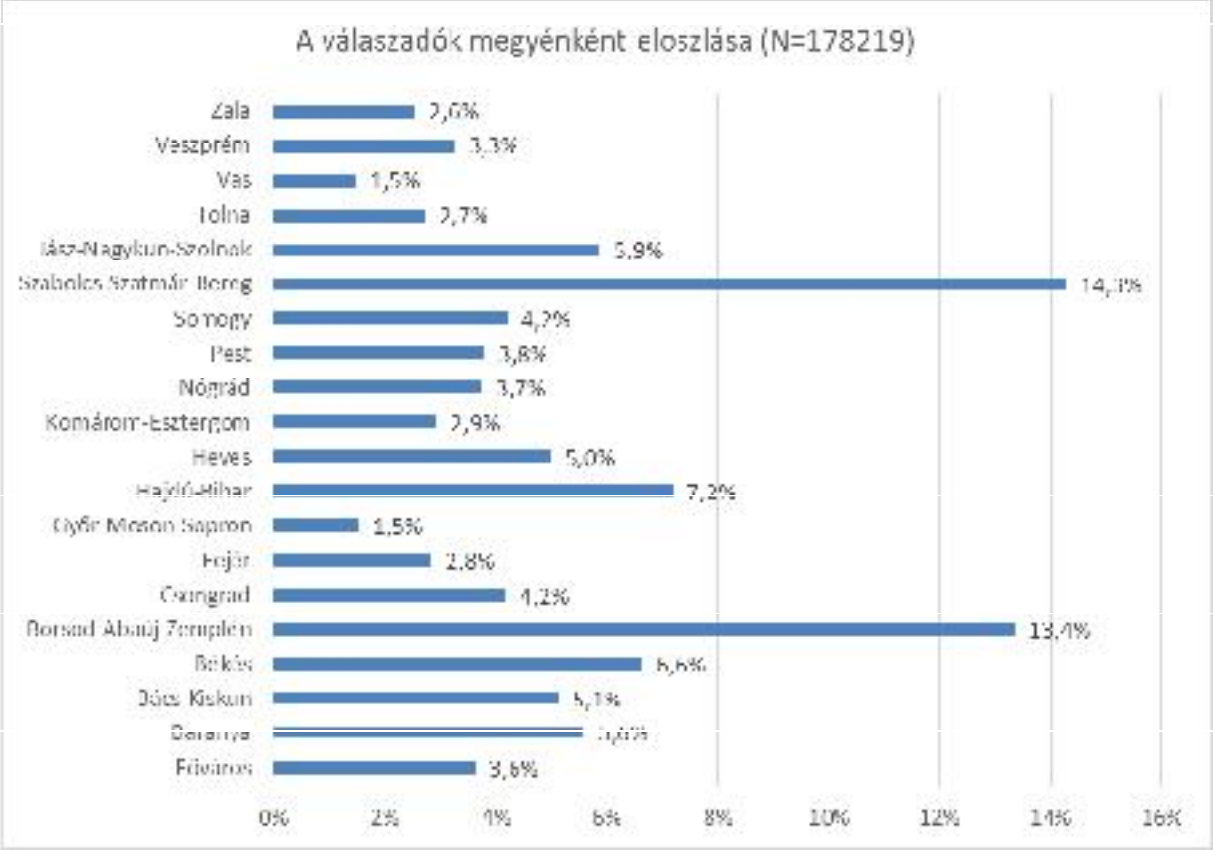

3.1.2. A válaszadók csoportjának nembeli megoszlása

A válaszadók 6,1%-a nem adott a nemére vonatkozó információt, ez azonban nem annyira a korábban már említett esetleges bizalmatlansággal magyarázható, mint azzal, hogy az erre vonatkozó kérdés az ív végén kapott helyet és sokan nem jutottak el odáig.

Válaszadóink **51,2%-a férfi, 48,8%-a nő**. A 2013-as évre vonatkozóan a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat adatai szerint a nemi megoszlás ennél aránytalanabb volt a közfoglalkoztatottak körében: tavaly a közfoglalkoztatottak 59%-a férfi, 41%-a nő volt (a 2012-es adatok még ennél is kiegyenlítetlenebb helyzetet jeleznek 62%-os férfi ás 38%-os női jelenléttel). A jelen felmérésben, a közfoglalkoztatottak között kimutatott arány szinte megegyezik a munkanélküliek körében meglévő nemi eloszlással a 2013-as év havi átlagát tekintve (50,7%-os férfi és 49,3%-os női részesedéssel).[2]

A nemek megoszlása régiónként szinte azonos, a Dél-Dunántúl régió kivételével, ahol a nők aránya 2%-kal meghaladja a férfiakét, annak ellenére, hogy az összes válaszadó között kevesebb a nő.

3.1.3. A válaszadók csoportjának korbeli megoszlása

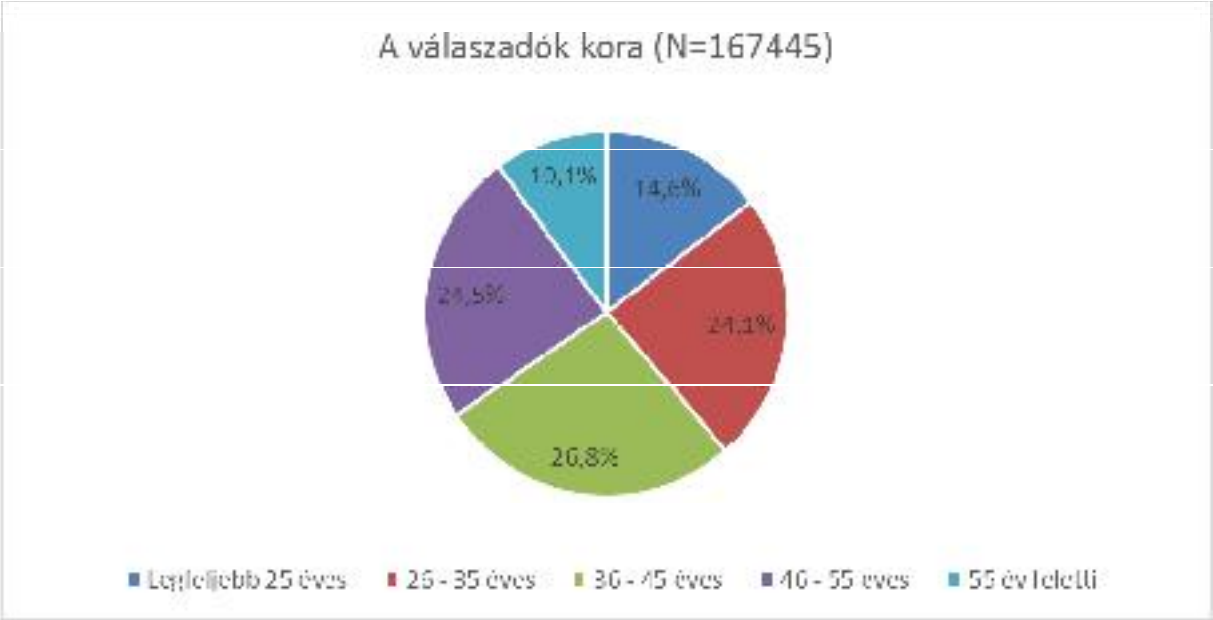

Válaszadóink **10%**-a védett korú, vagyis **55 év feletti**, összesen pedig valamivel több mint egyharmaduk esik abba a korkategóriába, amely (újbóli) munkába állás szempontjából erősen kritikus. A 25 év alattiak a megkérdezettek 14,6%-át adják, **a legfeljebb 35 évesek aránya** pedig **38,7%.**

3.1.4. A válaszadók iskolai végzettség szerinti megoszlása

A kutatásunk során nyert adatok elemzéséhez elengedhetetlenül fontos a válaszadók iskolai végzettségéről való tájékozódás. Az alábbi diagram a kutatásba bevont személyek ilyen irányú megoszlásáról tájékoztat:

[2] http://www.afsz.hu/engine.aspx?page=stat_afsz_nyilvtartasok

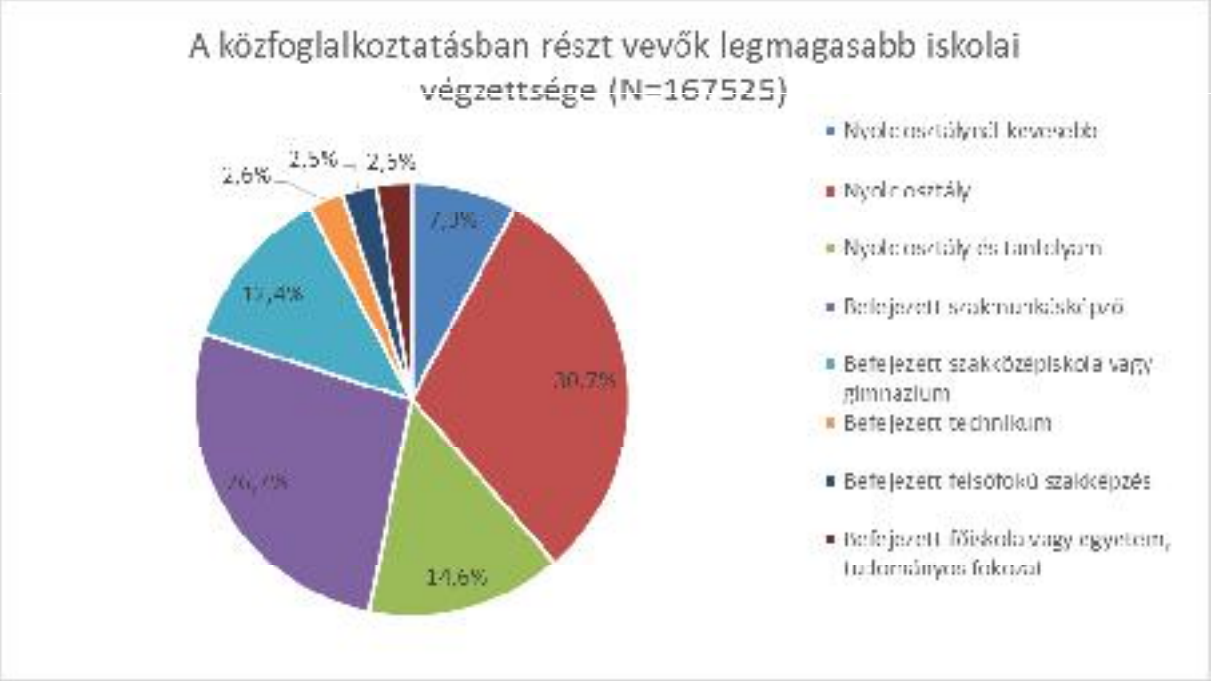

A közfoglalkoztatottak **között felülreprezentáltak az alacsony iskolai végzettségűek** a teljes lakosságban felfedezhető arányokhoz képest. **A megkérdezettek többségének**, mintegy 53,2%-ának **legmagasabb iskolai végzettsége legfeljebb 8 osztály**, melyet egyes esetekben tanfolyam egészít ki. A megkérdezettek több mint **egynegyedének szakmunkás** a legmagasabb iskolai végzettsége, ugyanakkor alacsony arányt képviselnek az érettségit adó szakközépiskolai vagy gimnáziumi végzettséggel rendelkezők (a mintában mindössze 12,4%-ot képviselnek a 15 évesnél idősebb lakosságra jellemző háromtizedes arányhoz képest[3]). **Felsőfokú végzettséggel** csupán a közfoglalkoztatottak **2,6%**-a rendelkezik (míg a 15 évesnél idősebb lakosságban ez az arány mintegy 17%[4]).

Mint fent láttuk, válaszadóink között több mint 2%-kal több a férfi, mint a nő. Lehetséges, hogy az oktatásból a gyermekvállalás miatt hamarabb kiesett női válaszadók gyakrabban ütköztek nehézségekbe az önálló válaszadás során és hagyták félbe a kitöltést. Ezt az alábbi, iskolai végzettség és nem kapcsolatát ábrázoló grafikon is alátámasztja:

[3] 2011-es népszámlálási adatok.
[4] 2011-es népszámlálási adatok.

A nők körében nagyobb az előfordulási aránya a nyolc általánost, vagy annál kevesebb osztályt végzettek aránya, míg a férfiak körében jelentősen felülreprezentáltak a szakmunkásképzőben végzettek.

Ha azt feltételezzük, hogy a nők válaszadási képessége a férfiakéval megegyező, a fenti aránytalanságra egy másik lehetséges magyarázat lehet, hogy a nők aránya a programban való részvételt befolyásoló élethelyzetbeli különbségek (gyermeknevelés, idős vagy beteg családtag gondozása) miatt marad el a férfiakétól.

Az, hogy a nők körében másfélszer annyian vannak a diplomával rendelkezők, szintén magyarázható élethelyzetbeli különbségekkel, de azzal is, hogy a nők körében gyakoribb humán végzettség a munkahelyektől jobban elzárt területeken esetenként kevésbé hasznosítható.

3.1.5. A válaszadók csoportjának a munkanélküliség ideje szerinti megoszlása

Fontos információval szolgálhat, hogy a közfoglalkoztatásban résztvevőket mióta sújtja a munkanélküliség problémája. Az alábbi ábra erről ad számot:

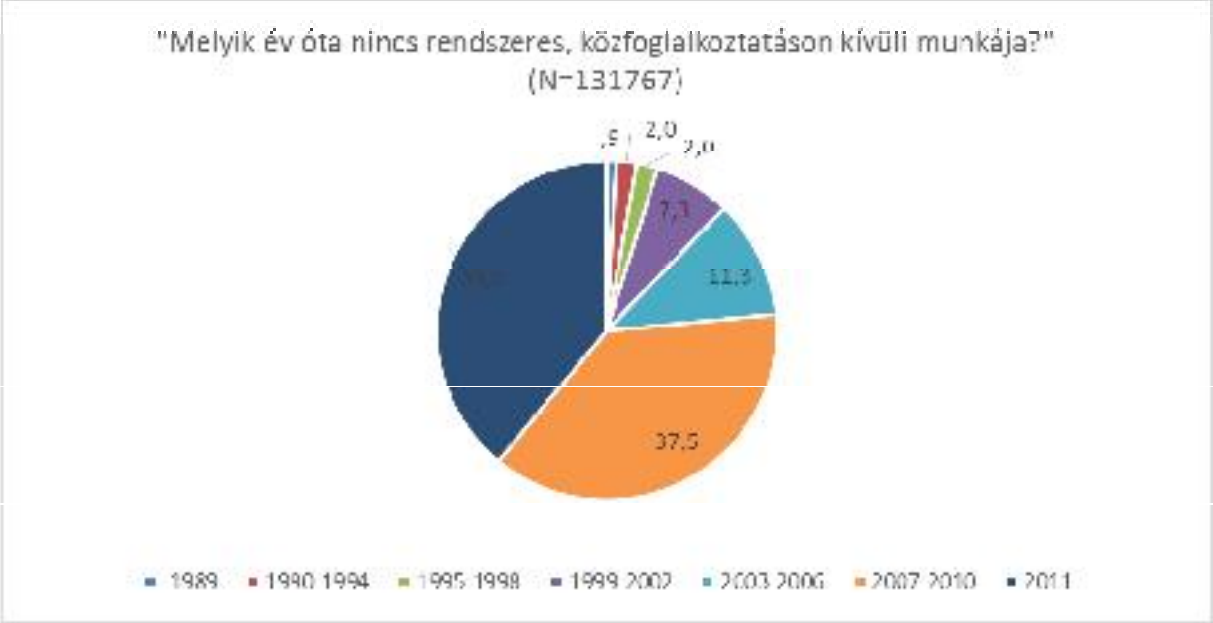

Az erre a kérdésre releváns választ adók közel **kétötöde** (39%-a) **2010 után veszítette el munkáját**, és közel u**gyanekkora arányt képviselnek a 2007 és 2010 között munkanélkülivé válók** is. Ugyanakkor a válaszadók közel egynegyedének legalább nyolc éve, 2006 óta vagy annál régebb óta nincs rendszeres, közfoglalkoztatáson kívüli munkája.

Árnyaltabb képet kapunk, amennyiben a munkanélküliség hosszát összevetjük a megkérdezettek iskolai végzettségével. Hangsúlyozandó, hogy számításaink alapján a teljes társadalom arányaira nem, csupán a közfoglalkoztatásban résztvevőkre vonatkozóan vonhatunk le következtetéseket.

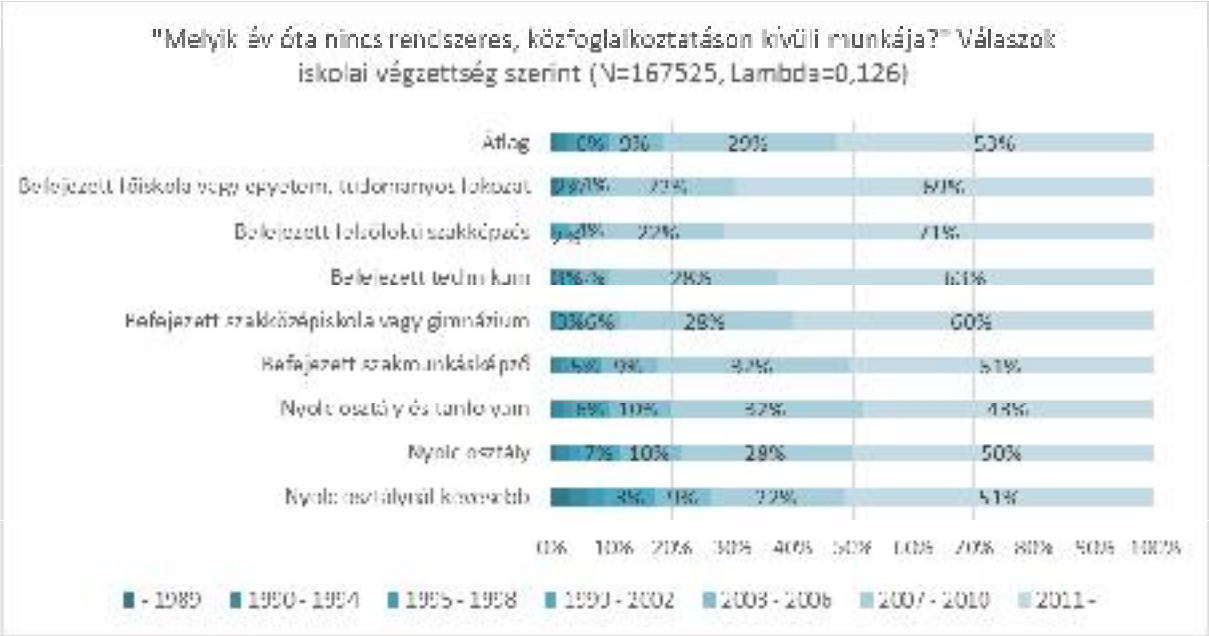

A fenti grafikon tanúsága szerint **a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők felülreprezentáltak a csupán az elmúlt években munkanélkülivé vált közfoglalkoztatottak között**, melynek több magyarázata is lehet. Egyfelől általánosan jellemző, hogy az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők a tartós munkanélküliek között felülreprezentáltak, azok többségét teszik ki. Másfelől az önkormányzatok, illetve egyéb közfoglalkoztatók saját hatáskörben döntenek arról, hogy a közfoglalkoztatotti státuszok feltöltésénél a regisztrált munkanélküliek csoportján belül kit részesítenek előnyben. A fenti ábra azt mutatja, hogy a települési döntéshozók jónak látják minél nagyobb tömegben bevonni a munkahelyüket nemrég elvesztett, valamilyen képzettséggel rendelkező lakosokat, akik esetében a társadalmi státusz elvesztése megfékezhető, megakadályozható. **A közfoglalkoztatás tehát a gyakorlatban jelentősrészt a közelmúltban munkanélkülivé vált és reintegrációra inkább alkalmas állampolgárokat célozza. Ezáltal ugyanakkor fellép az ún. lefölözés veszélye,** amikor a közfoglalkoztatók a jobb munkaerő-piaci pozícióban lévők foglalkoztatásában érdekeltek, akiknek ezáltal nyílt munkaerő-piaci integrációját hátráltatják, a munkapiactól legtávolabb lévőket pedig kevésbé vonják be.

3.1.6. A válaszadók munkahelyigénye

A kérdőív elején kapott helyet továbbá az a kérdés, amely azt volt hivatott felmérni, hogy a válaszadók véleménye szerint milyen típusú munkahelyekre lenne szükség a településük környékén. A megkérdezettek ennél a kérdésnél több választ is megjelölhettek.

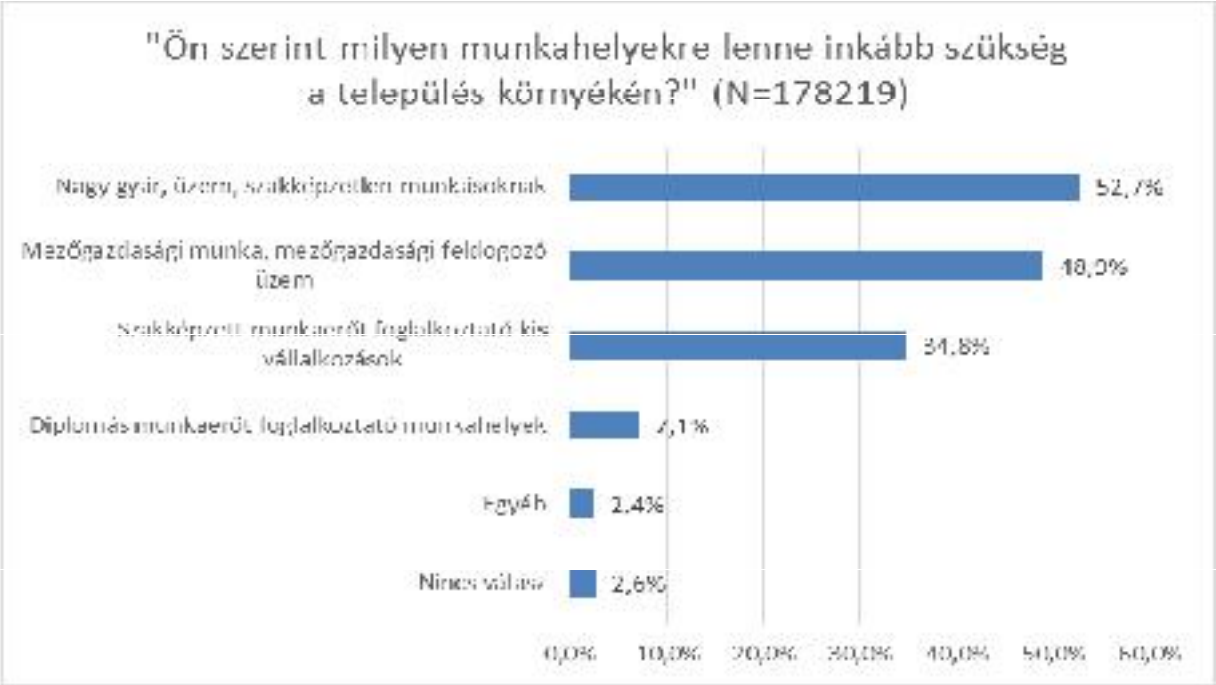

A válaszadók többsége a szakképzetlen munkások számára munkát adó nagy gyárakat, üzemeket említette kívánatos munkahelyként, és a válaszadók **közel fele a mezőgazdasági**

jellegű munkahelyek szükségességéről nyilatkozott. Az előbb említetteknél kevésbé volt népszerű választás, de a megkérdezetteknek így is **több mint egyharmada vélte úgy, hogy** települése környékén **a szakképzett munkaerőt felszívni képes kis vállalkozásokra lenne szükség**. A **diplomás** munkaerőt foglalkoztató **munkahelyekre** csupán **a résztvevők 7%-a szerint van szükség** lakókörnyezetükben. A válaszok összetétele **egyértelműen a válaszadók iskolázottság szerinti összetételét tükrözi**, melyben a semmiféle szakképzettséggel nem rendelkezők vannak többségben. Ezt tükrözi a következő ábra is:

Az elemzés tanúsága szerint **a válaszadók elsősorban a végzettségüknek többé-kevésbé megfelelő munkahelyek létrehozását tartják fontosnak** településük környékén. Ennek megfelelően a legfeljebb alapfokú végzettségűek elsősorban a szakképzetlen munkaerőt foglalkoztató nagy gyárat, üzemet, illetve a mezőgazdasági munkahelyek létesítését tartják fontosnak. A valamilyen szakképzettséggel rendelkezőknél, illetve a magasabb iskolai végzettségűeknél már megjelenik a szakképzett munkásoknak is foglalkozási lehetőséget adó kisebb vállalkozások iránti igény is, és csupán a felsőfokú végzettséggel rendelkezők említik nagyobb mértékben a diplomás munkahelyek létrehozásának szükségességét.

3.2. A közfoglalkoztatás általános résztvevői megítélése

A közfoglalkoztatással kapcsolatos általános résztvevői vélemények mérésére több változót is alkalmaztunk. A kérdéssor végén helyet kapott, *„Mi az Ön összegzett véleménye a közfoglalkoztatásról?”* kérdésre adott több mint 81 ezer, string változót eredményező választ az ACNielsen Piackutató Kft. munkatársai négy kategóriába sorolták az alábbiak szerint: nagyon negatív, negatív, pozitív és nagyon pozitív.

Az erre **a kérdésre választ adó mintegy 81 ezer megkérdezett több mint kétharmada pozitívan nyilatkozott a közfoglalkoztatásról**, amely eredmény – országos kiterjedésű programról lévén szó, mely a legkülönbözőbb helyzetű régiókat és társadalmi csoportokat érinti – páratlanul magas aránynak mondható. A válaszadók 5,3%-a súlyos kritikát fogalmazott meg a programmal kapcsolatban, a negatív vélemények aránya azonban összességében az egynegyedes arány alatt marad.

Érdemes a fenti kérdést régiók szerinti bontásban is megvizsgálni:

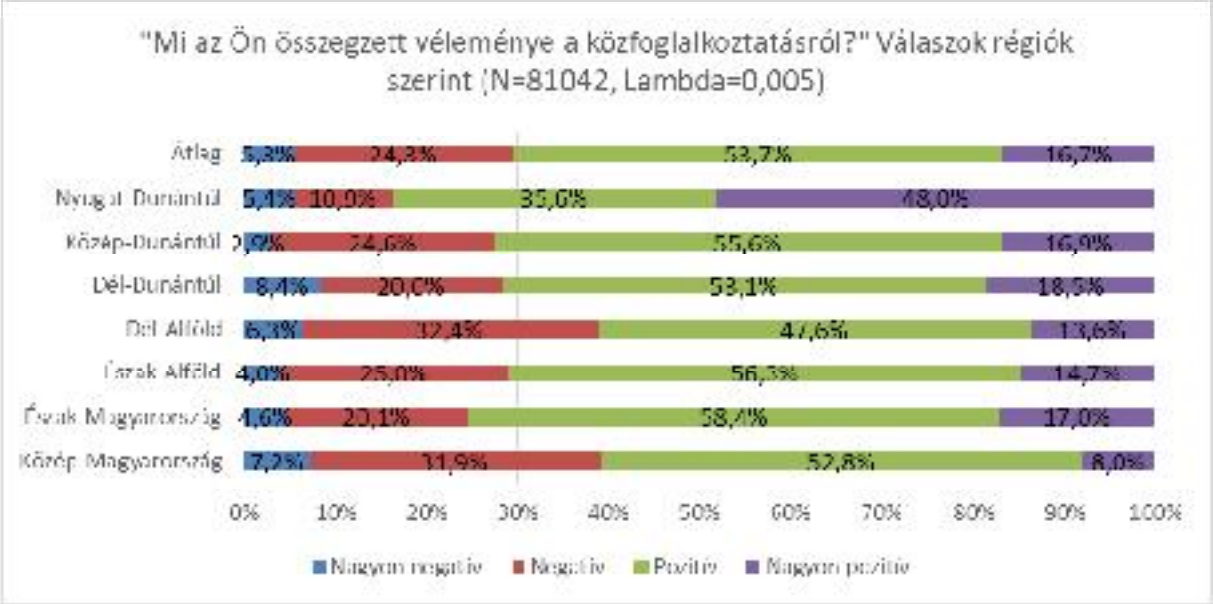

A közfoglalkoztatásban részt vevők **a Nyugat-Dunántúlon a legelégedettebbek** a programmal, a válaszadók közel felének nagyon pozitív a véleménye, az elégedettek aránya

pedig meghaladja a négyötödöt. A kiugró érték oka számunkra ismeretlen, regionális sajátosság lehet.

Az arányaiban legkevesebb „nagyon negatív” kategóriába sorolt válasszal a Közép-Dunántúlon találkozunk, itt viszont a nagyon pozitív vélemények aránya csupán átlag közeli. A nagyon negatív válaszok aránya a Dél-Dunántúlon a legmagasabb, itt a második legmagasabb azonban a nagyon pozitív válaszok aránya is.

A fentiek alapján azt gondolhatnánk, hogy a program a munkanélküliség és annak járulékos problémái által kevéssé sújtott, előnyösebb fekvésű régiókban a legsikeresebb. Ez azonban nem így van. A fenti vizsgált változó ugyanis nem a program sikerességének, hanem egy másik jellemző, a résztvevők összegzett véleményének vizsgálatára ad lehetőséget. A kettő közötti különbség a célzásban áll: a közfoglalkoztatás sikerességét az határozza meg, hogy a befektetett állami támogatás az arra leginkább rászorulókhoz jut-e el, illetve azon a módon jut-e oda (pl. képzés, vagy a munkával való (re)integráció), ahogyan az egyén és a társadalom számára legkedvezőbb eredményt adja. A későbbiekben látni fogjuk, hogy a fenti szempontokat magukban foglaló változók (pl. a megélhetés elősegítése) esetében a rosszabb helyzetű régiók javára billen el a mérleg.

Érdemes továbbá emlékeztetnünk arra, hogy a jelen „összegzett vélemény” változó a kérdőívben eredetileg egy nyitott kérdés volt, az is elképzelhető tehát, hogy a legjobb helyzetű Nyugat-Dunántúl régióban több kitöltőnek volt kedve vagy képességeiből adódó lehetősége válaszolni erre az utolsóként feltett kérdésre, míg adott esetben egy rosszabb helyzetű régióban az elégedetlenek közül arányaiban többen lehettek motiváltak negatív véleményük papírra vetésére, mint a programmal elégedettebb – ily módon kevésbé „feltüzelt” – vagy képességeikben inkább akadályozott résztvevők.

Végül azt is érdemes mérlegelnünk, mennyire bízunk a kérdésre adott szöveges válasz kódolását végzők ítéleteiben, illetve azok egységes, minden kódoló esetében meglévő protokolljaiban (azaz, hogy a hasonló véleményeket hasonlóan kódolják); valószínű az is, hogy a kódolást végzők személye a megyénként beérkező kérdőívcsomagok esetében más és más volt.

Megyénkénti bontásban változónk a következő eredményeket adja:

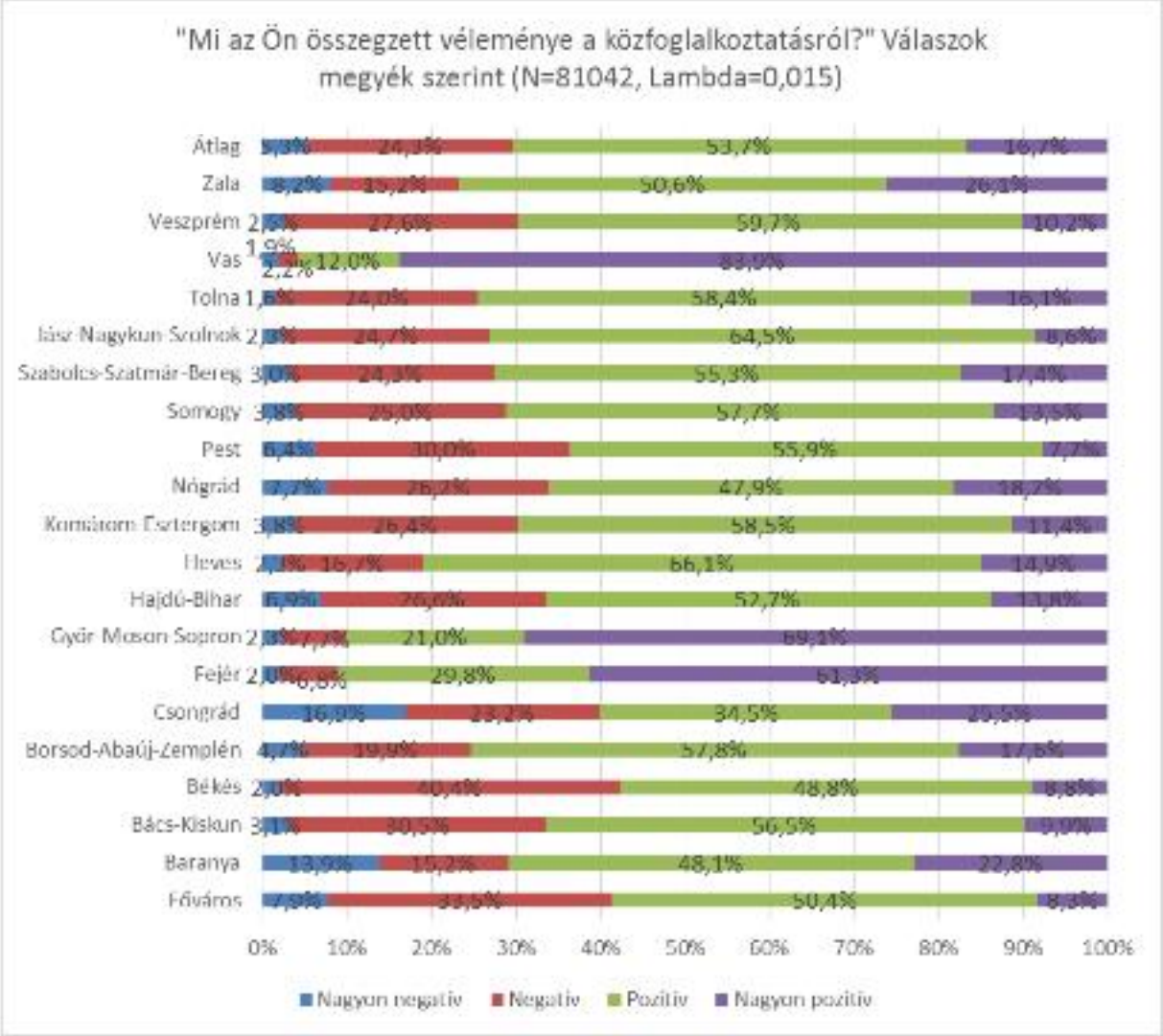

A fentiek alapján ez utóbbi táblázat inkább csupán érdekesség. A Vas és Győr-Moson-Sopron megye kiugró értékei immáron nem meglepőek, az viszont igen, hogy a szintén a régióhoz tartozó (csupán valamivel hátrányosabb helyzetű) Zala megye az átlagosnál lényegesen magasabb arányú pozitív, ám a másik két megyéhez viszonyítva messze elmaradó mértékű ilyen irányú értékeket mutat fel. Fejér megye szintén kiugrik a „nagyon pozitív" kategóriába eső válaszok arányában.

A közfoglalkoztatással való elégedettség mértékét annak fényében is megvizsgáltuk, hogy a megkérdezettnek mióta nincs rendszeres munkája. Ezenkívül a közfoglalkoztatás megítélését a fizetéssel való elégedettség kapcsán is felmértük, továbbá aszerint is szemügyre vettük, hogy a válaszadó részt vesz-e valamilyen képzésben a közfoglalkoztatás keretében.

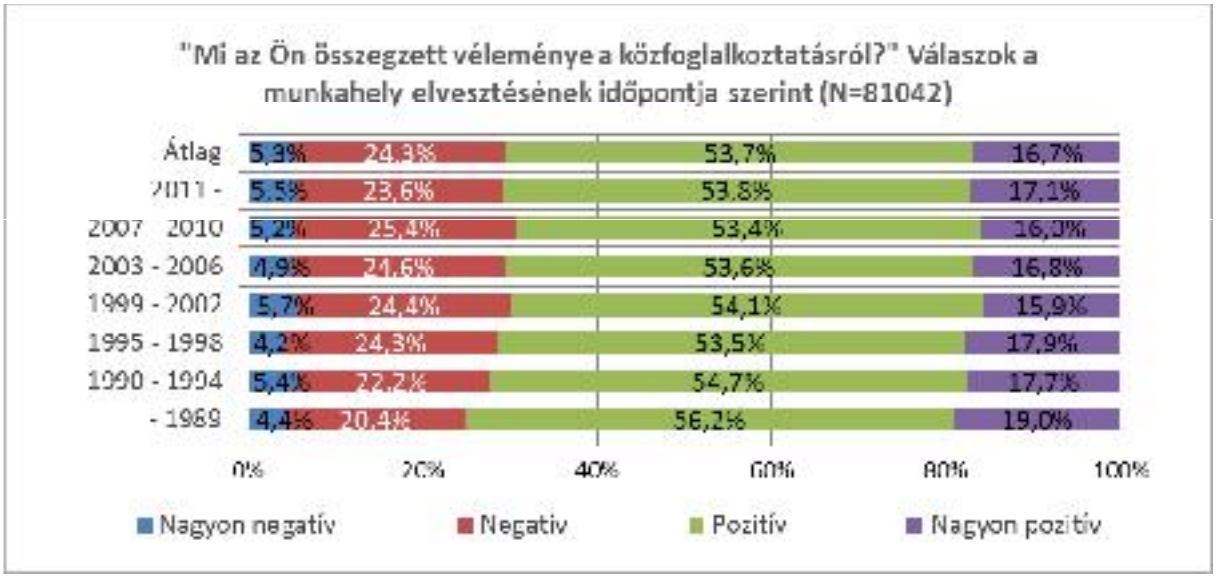

A munkanélküliség ideje szerint nem rajzolódtak ki éles tendenciák a közfoglalkoztatás megítélése kapcsán, azonban elmondható, hogy a hosszabb ideje munkanélküliek kevésbé kritikusak a közfoglalkoztatás kapcsán, mint a munkahelyüket a közelmúltban elveszítők.

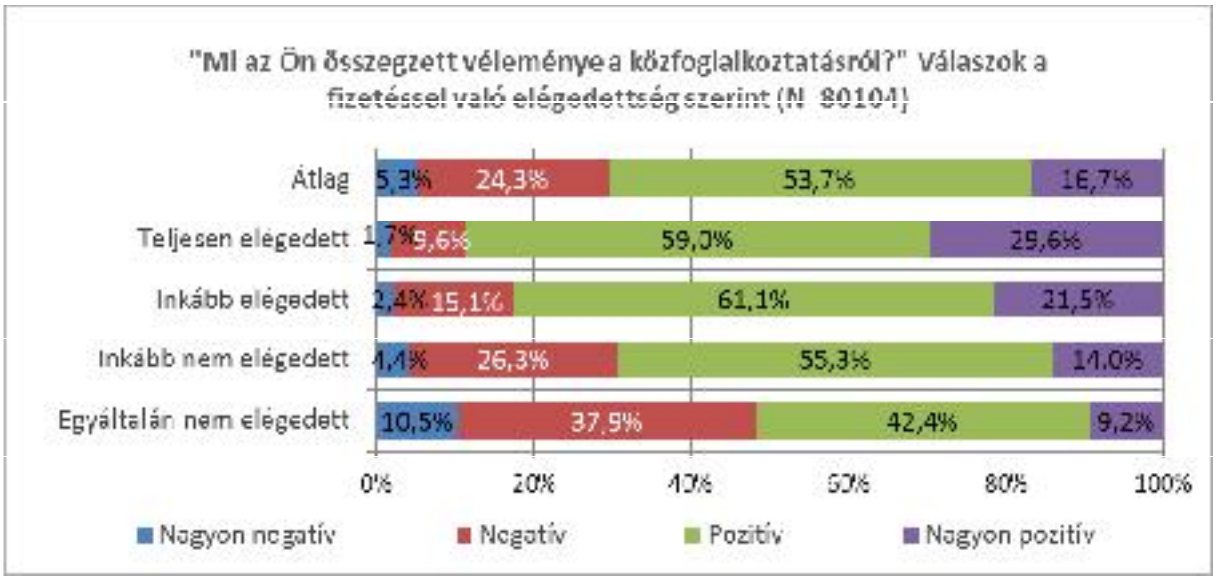

Nem meglepő módon **azoknak kevésbé kedvező a megítélése a közfoglalkoztatásról, akik kevésbé elégedettek a fizetésükkel**, **ugyanakkor** még **a** közfoglalkoztatási **bérrel egyáltalán nem elégedettek körében is többségben vannak a közfoglalkoztatást** összességében **pozitívnak minősítők**.

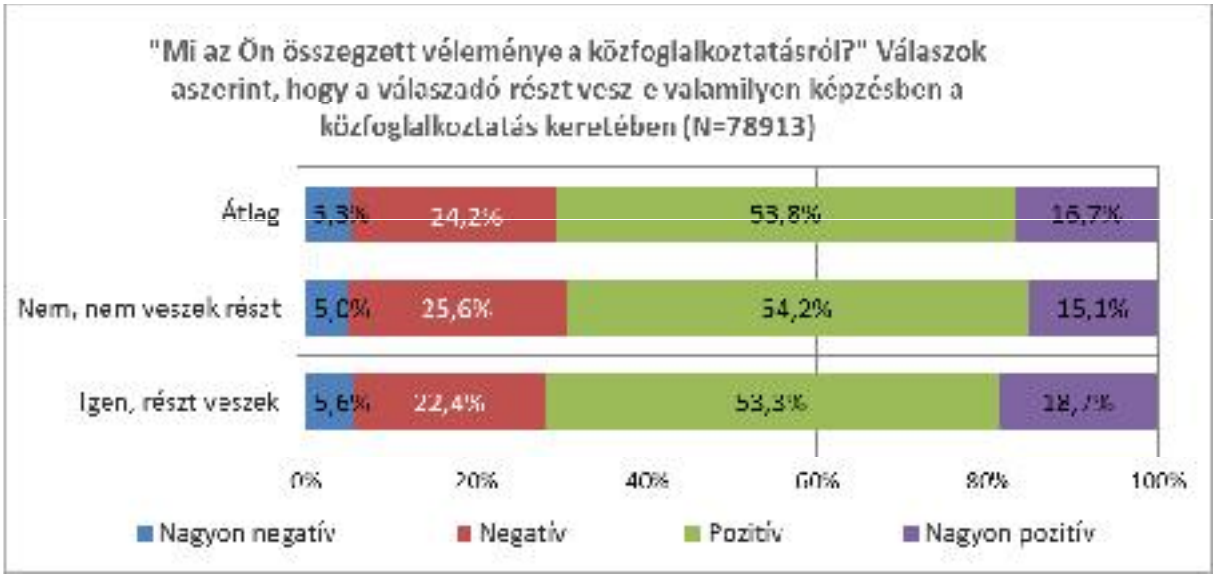

A felmérés tanúsága szerint a közfoglalkoztatás keretében **képzésben résztvevők körében pozitívabb fogadtatásra talál a közfoglalkoztatás**, mint a valamilyen munkakörben foglalkoztatottak esetében. A valamilyen képzésben résztvevők mintegy 72%-a, míg a képzésben nem részesülőknek 69,3%-a vélekedett pozitívan a programról.

Fontos indikátor, hogy a résztvevők ajánlanák-e a programot más munkanélkülieknek is. Ezt vizsgálja a következő változó (*„Ajánlaná-e a közfoglalkoztatást más munkanélkülieknek is?”*):

A kérdésre válaszoló **résztvevők több mint négyötöde (80,18%-a) ajánlaná a programot másoknak**. A legnagyobb arányt, 42,9%-ot azok adják, akik egyértelműen ajánlanák azt. Az előző, összegzett véleményt megjelenítő változónál jelen változó annyiban megbízhatóbb, hogy a válaszadók kategóriák szerint adtak számot véleményükről, a kódolási hiba lehetősége tehát elenyésző. A régiók szerinti bontás is árnyaltabb képet adhat:

Az ábra a vélemények régiónkénti viszonylagos kiegyenlítettségét mutatja a Dél-Alföld régió negatívan kiugró értékeivel. A nehéz helyzetű régiók közfoglalkoztatottjainak elégedettsége a legmagasabb pozitív értékeket kapta.

Megyei bontásban változónk a következő értékeket adja:

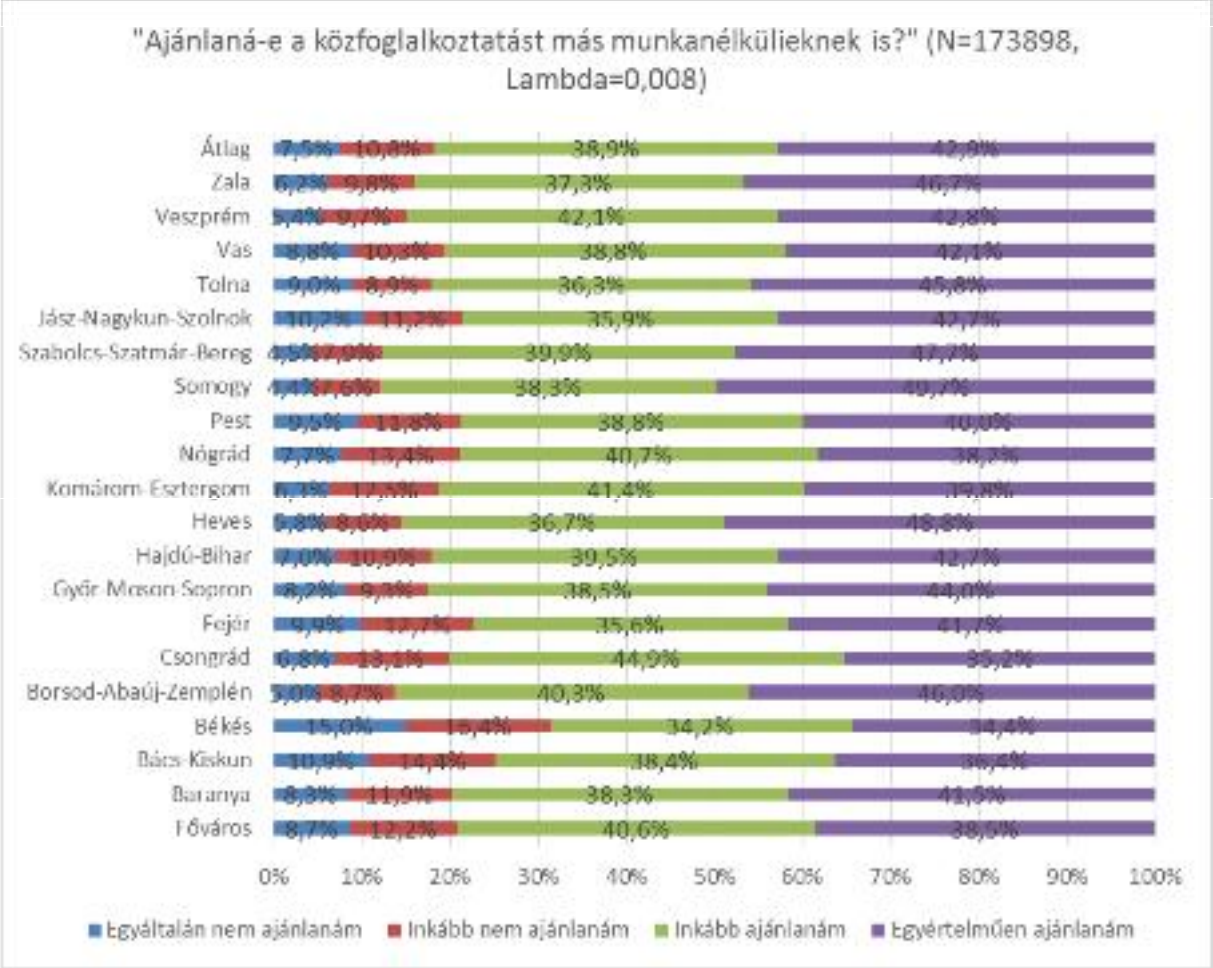

Itt Békés megye kiugró negatív értékeire érdemes figyelni. Fejér megye ennél a változónál már átlag alatt teljesít, Somogy, Heves megye pedig a pozitív válaszok legmagasabb arányát mutatja fel.

Változónknak az iskolai végzettséggel való összehasonlítása az ezen jellemző alapján elkülöníthető társadalmi csoportoknak a programmal való elégedettségére vonatkozóan engedhet meg következtetéseket:

Az „elégedettség” változónak a többé-kevésbé ordinálisan megalkotott iskolai végzettség változóval való összevetése során azt tapasztaljuk, hogy a (hazai képzési struktúrából némiképp kilógó) technikumi végzettségig fokozatosan csökken azoknak a képzettségi csoporton belüli aránya, akik egyértelműen ajánlanák másoknak a közfoglalkoztatást, a „szakközépiskola vagy gimnázium” csoporttól kezdve azonban ismét emelkedni kezd és emelkedése egészen a diplomás közfoglalkoztatottakig tart.

A fenti jelenségre magyarázat lehet, hogy az alacsonyabb iskolai végzettségűek az elsődleges munkaerőpiacon sem feltétlenül kapnának magasabb béreket, vagy dolgozhatnának előnyösebb munkakörülmények között, mint a közfoglalkoztatásban. A szakképzettség és tudás növekedésével azonban a közfoglalkoztatottság előnyei és a szabad piaci munkahely által potenciálisan nyújtható előnyök között egyre nagyobb a szakadék. A tendenciában bekövetkező fordulat magyarázata azonban kevésbé kézenfekvő. Elképzelhető, hogy a magasabb iskolai végzettségűek képzettségi szintjüktől kevésbé elütő (pl. archiválási) feladatok végzésére kaptak lehetőséget, ezáltal jó tapasztalatokat szereztek. Interjús tapasztalataink szerint is a közfoglalkoztatók általában törekednek arra, hogy lehetőség

szerint a képzettségi szintnek megfelelő vagy attól nem túlságosan eltérő munkakört találjanak az érintetteknek. Az is elképzelhető továbbá, hogy a helyben gyakran közösségi vezetői szerepet betöltő, az elsődleges munkaerő-piaci lehetőségek szűkössége miatt közfoglalkoztatásban részt vevő diplomások válaszadáskor nem csupán saját helyzetüket vették figyelembe, hanem a program szélesebb körű hatásait mérlegelve fogalmazták meg véleményüket.

Az „elégedettség” változó kor szerinti megoszlásban az alábbi ábrán tekinthető meg:

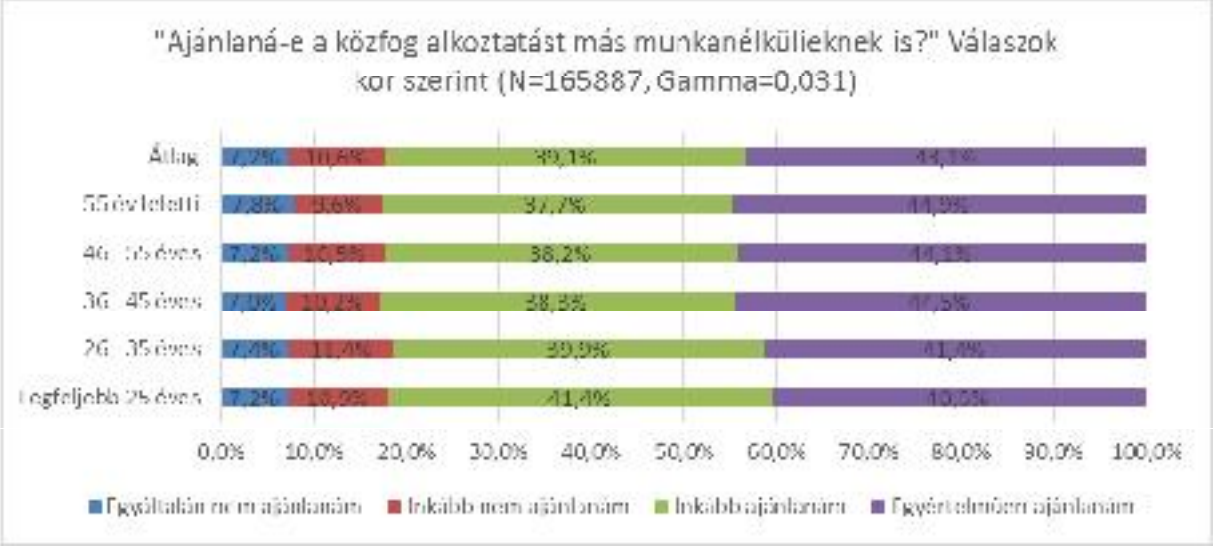

A válaszok kor szerinti megoszlása csaknem homogén. Azért látjuk mégis jónak bemutatni ezt az elemzési aspektust is, mert az egyértelműen pozitív válaszok arányának kor szerinti növekedése fontos adattal szolgálhat a tekintetben, hogy a védett kor felé közeledve a válaszadók hogyan viszonyulnak a közfoglalkoztatáshoz mint (sok esetben egyedül megmaradó) munkalehetőséghez.

A változó nemek szerinti megoszlásban a következő értékeket adja:

A női válaszadók szignifikánsan „elégedettebbek” a közfoglalkoztatással, mint a kutatásba bevont férfiak. A női válaszok csaknem felét kitevő, egyértelmű ajánlást kifejező vélemények magas aránya feltehetően a nők alacsonyabb munkaerő-piaci elismertségével magyarázható, melyről később még szót ejtünk.

Végül ebben az elemzési blokkban a közfoglalkoztatottak közfoglalkoztatással kapcsolatos véleményét egy attitűdinális kérdés segítségével mutatjuk be. Az alábbi ábra a közfoglalkoztatotti munkalehetőség és a foglalkoztatást helyettesítő támogatás közötti résztvevői preferenciákat mutatja be.

A kérdésre releváns **választ adók több mint 90%-a gondolja úgy, hogy jobban megéri közfoglalkoztatottként magasabb összegért dolgozni, mint szociális ellátottként** kevesebb aktív tevékenységet vállalva, **alacsonyabb összegű támogatást kapni.** Ennél a kérdésnél is kitűnik tehát, hogy a közfoglalkoztatottak üdvözlik a közfoglalkoztatás lehetőségét, és **a kormányzat részéről gyakran hangoztatott „segély helyett munkát” elv a résztvevők részéről is támogatásra lel**. Ez az egyértelmű állásfoglalás a közfoglalkoztatottak részéről továbbá azt jelzi, hogy a közfoglalkoztatás fontos szociálpolitikai jelentőséggel bír a programban résztvevők számára.

A kérdésre kapott válaszokat összevetettük három másik kérdés válaszaival: a közfoglalkoztatottak ez irányú attitűdjét egyrészt annak fényében vizsgáltuk, hogy könnyíti-e a közfoglalkoztatás a megkérdezett napi megélhetését, másrészt aszerint, hogy a válaszadó mennyire elégedett a közfoglalkoztatotti bérrel, harmadrészt pedig a munkanélküliség hossza szerint is felmértük a közfoglalkoztatás kontra segély típusú kérdésben alkotott véleményeket.

Elemzésünk egyértelmű, az előzetesen várttal megegyező tendenciát mutatta ki a tekintetben, hogy azok körében jelezte a közfoglalkoztatás nagyobb arányú támogatottságát a segélyezéssel szemben, akiknek saját bevallásuk szerint könnyebb lett a napi megélhetése a közfoglalkoztatásban való részvételnek köszönhetően. Ugyanakkor **még azoknál is több mint 75%-os támogatottságra lelt a közfoglalkoztatás** a foglalkoztatást helyettesítő támogatással szemben, **akik úgy nyilatkoztak, hogy egyáltalán nem lett könnyebb a megélhetésük a közfoglalkoztatás által.**

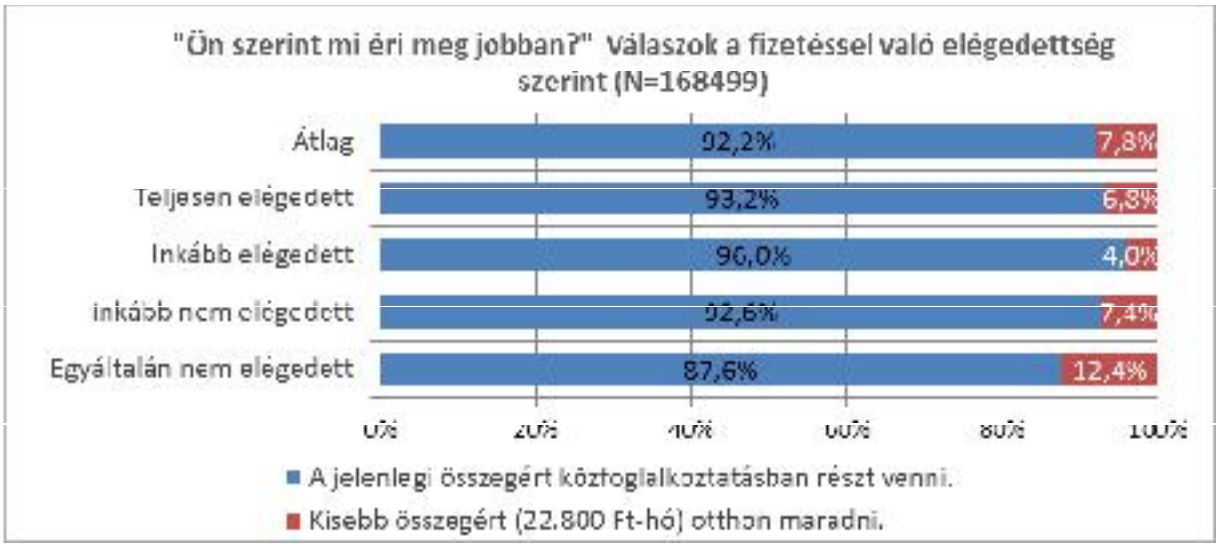

A fizetéssel való elégedettség tekintetében is az előzetesen várthoz hasonló trend rajzolódik ki: azok, **akik kevésbé elégedettek a közfoglalkoztatási bérrel, hajlamosabbak voltak** a közfoglalkoztatás helyett **a segélyezés elméleti alternatíváját választani**. Ugyanakkor még a fizetésükkel egyáltalán nem elégedetteknek is csupán 12,4%-a döntene inkább a foglalkoztatást helyettesítő támogatás mellett a közfoglalkoztatás ellenében. Érdekes

jelenség mindazonáltal, hogy a fizetésükkel teljesen elégedettek kisebb arányban tették le a voksukat a közfoglalkoztatás mellett, mint a közfoglalkoztatási bérrel inkább elégedettek.

A munkanélküliség hossza szerinti értékválasztás tekintetében kevésbé élesek a tendenciák, nincsenek nagy véleménykülönbségek, de talán elmondható, hogy a rendszerváltást követően munkanélkülivé vált válaszadók között jellemzően alacsonyabb arányban találhatóak meg azok, akik a foglalkoztatást helyettesítő támogatást választanák a közfoglalkoztatás helyett, és különösen az elmúlt években munkanélkülivé váltak körében vannak többen a segélyt preferálók.

3.3. A közfoglalkoztatás hasznosságával kapcsolatos vélemények

Egyes, a közfoglalkoztatás részét képező területek hasznosságára vonatkozóan négy különböző kérdést tettünk fel az érintetteknek.

A kutatásban felmérték a közfoglalkoztatottak arra vonatkozó véleményét, hogy mennyire tartják fontosnak, hogy a közfoglalkoztatás keretében végzett munkájuk hasznos legyen a település és a társadalom számára. A következő ábra a válaszadók azon igényének megoszlását mutatja be, hogy a közfoglalkoztatás során a település és a társadalom számára hasznos tevékenységet végezzenek.

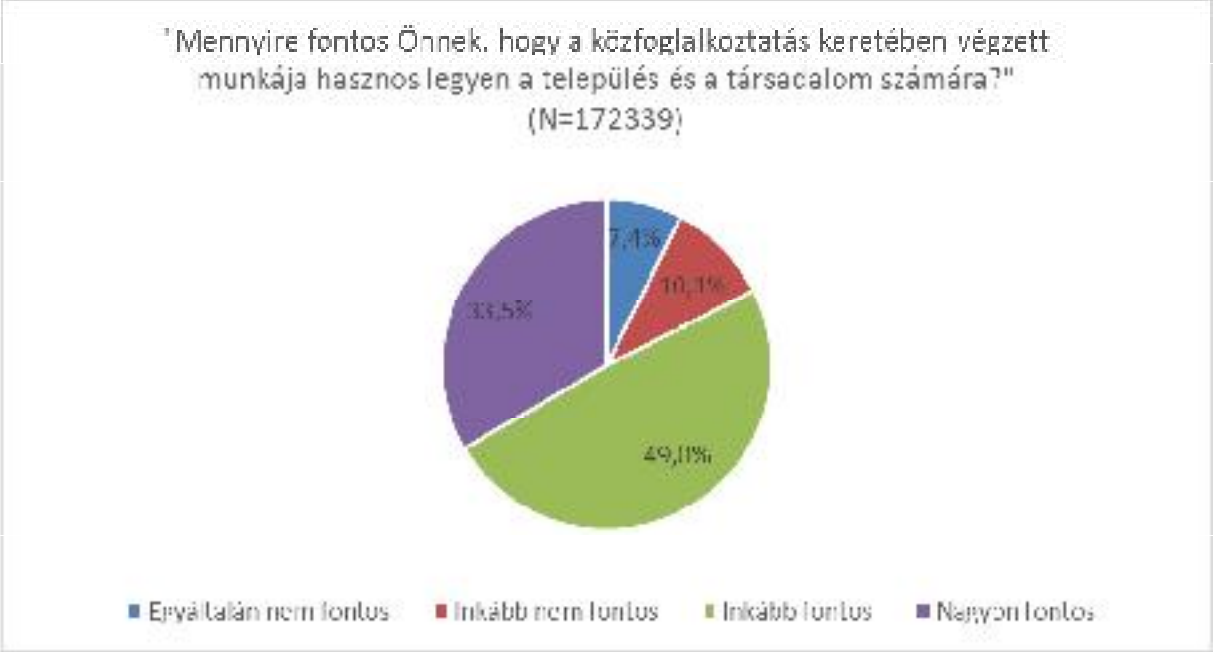

A válaszadók 82,5%-a, több mint 142.000 ember **számára fontos, hogy munkájával a köz javát szolgálja**, harmaduk számára pedig kiemelten fontos ez. Utóbbiak csoportjában a nők szignifikánsan magasabb arányban képviseltetik magukat. Csupán a válaszadók 17,5%-a nyilatkozott úgy, hogy számára egyáltalán vagy kevésbé fontos munkájának az ilyen jellegű hasznosulása.

3.3.1. Vélemények a közfoglalkoztatás helyi hasznáról

Elsősorban lokálisan ható programról lévén szó, a közvetlen kérdések közül a legfontosabb a következő:

A kérdésre releváns választ adó **megkérdezettek háromtizede nagyon hasznosnak ítélte települése számára a programot, összesen** pedig csaknem **négyötödük nyilatkozott pozitívan.** Az erős kritikát megfogalmazók mindössze a válaszadók 10,1%-át teszik ki.

Az iskolai végzettséggel való összevetésben az alábbiakat tapasztaljuk:

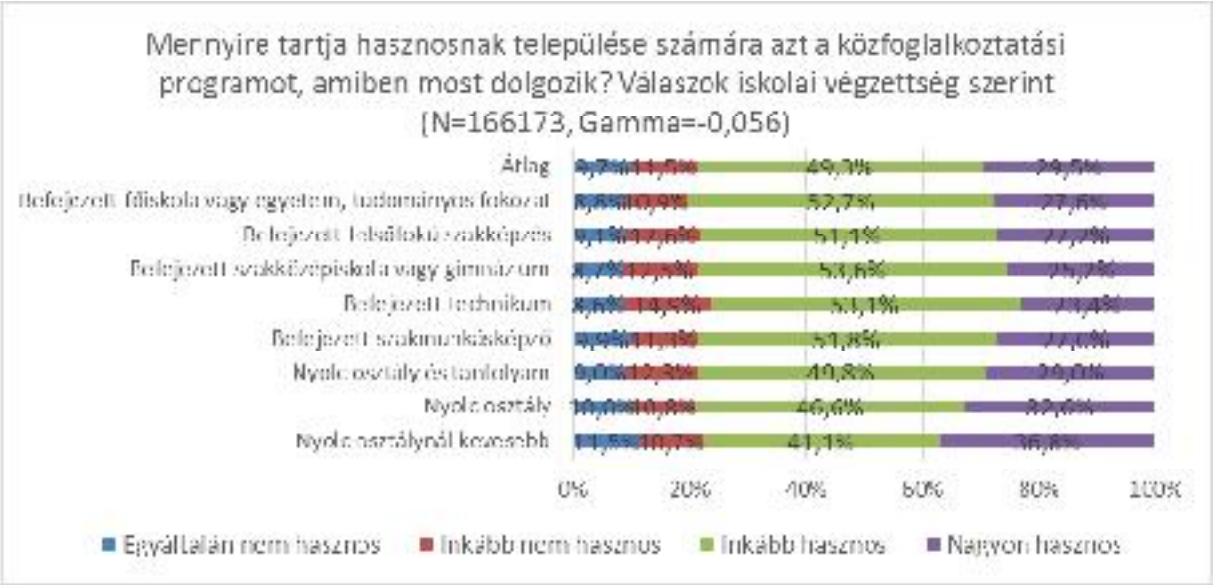

A „nagyon hasznos” jelölések arányának iskolai végzettség szerinti fokozatos csökkenése, majd ismételt emelkedése, a fent bemutatott megforduló tendencia mint a jelen elemzésen végighúzódó jelenség, már nem ismeretlen számunkra. A vélhetően rendkívül gyakorlatorientált, technikumi végzettséggel rendelkező válaszadók pozitív véleményeinek alacsonyabb aránya mellett a nyolc osztálynál kevesebbet végzettek „egyáltalán nem hasznos” értékére érdemes figyelni. Míg más, szintén iskolai végzettséget mint független változót bevonó kereszttábláknál a legalacsonyabb végzettségűek értékei nagyjából követik a tendenciát, itt ennek az ellenkezőjét látjuk.

A közfoglalkoztatás helyi hasznára vonatkozó kérdést aszerint is megvizsgáltuk, hogy milyen összefüggés fedezhető fel az érintettek arra vonatkozó igényével, hogy a program valóban hasznos legyen a társadalom és a település számára.

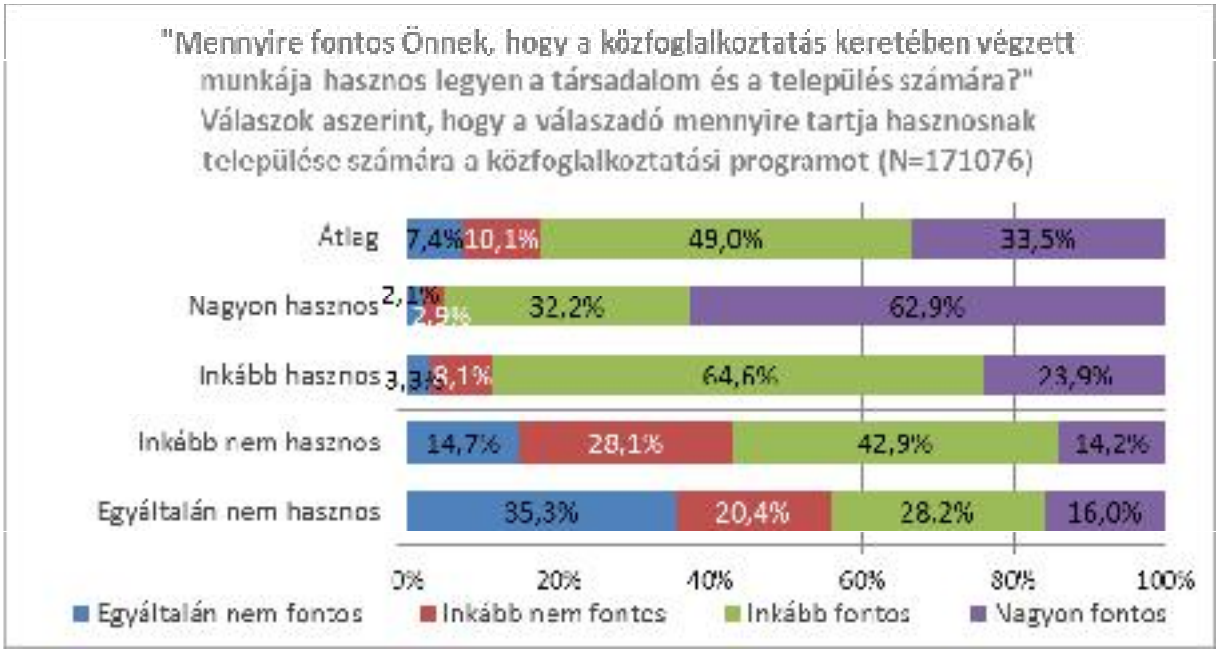

A közfoglalkoztatást saját településük számára hasznosnak tartók között lényegesen **nagyobb arányban** fedezhetők fel **a munka ilyen jellegű hasznosulását fontosnak tartó megkérdezettek**. A közfoglalkoztatási programot a településük számára nagyon hasznosnak tartók közel kétharmada például nagyon fontosnak véli a közfoglalkoztatás értékteremtő funkcióját is. Azok között ugyanakkor, akik egyáltalán nem fedezik fel a programok helyi hasznosságát, már többséget képviselnek azok, akik számára ez egyáltalán vagy inkább nem is fontos.

3.3.2. Vélemények a közfoglalkoztatás országos hasznáról

A közfoglalkoztatási programoknak az ország számára megnyilvánuló hasznosságáról alkotott vélemények tekintetében az előbbi, településre vonatkozó arányokhoz hasonló eredményre jutottunk, enyhe negatív elmozdulással:

Ennél a kérdésnél már csak 22,8% azoknak az aránya a kérdésre választ adók közül, akik nagyon hasznosnak gondolják a programot, a válaszadók több mint negyede pedig negatívan nyilatkozik. Főként helyben ható programról lévén szó, ez az elmozdulás nem jelentékeny. A programban részt vevők csaknem **háromnegyede pozitívan ítéli meg a közfoglalkoztatásnak az ország szempontjából vizsgált hasznosságát.**

Régiók szerinti bontásban változónk a következő értékeket adja:

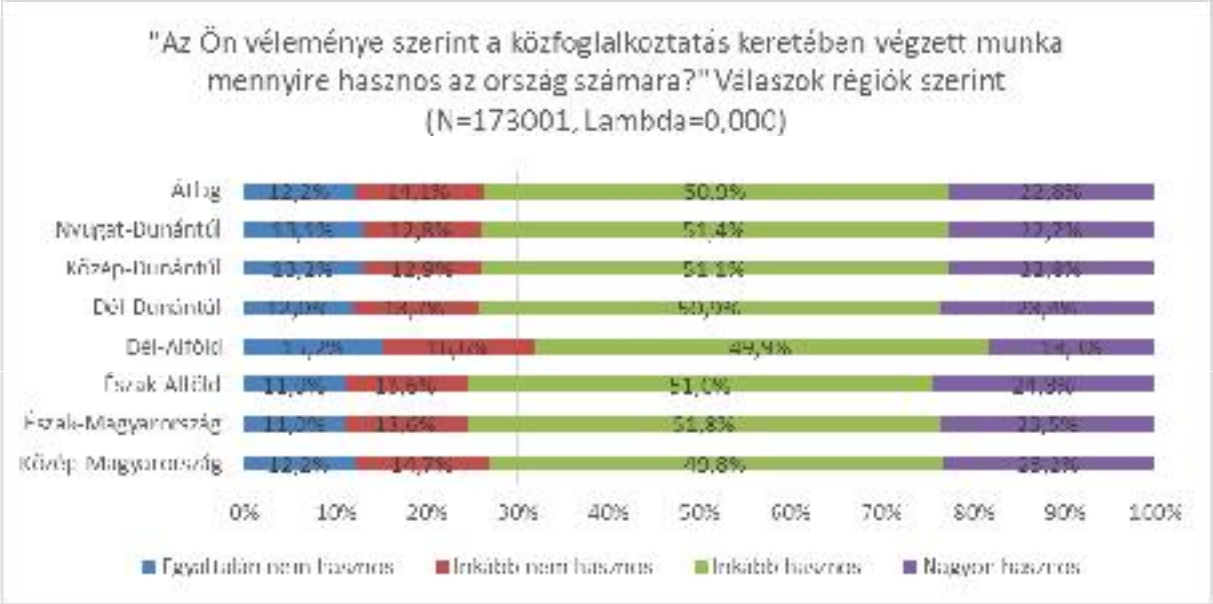

Dél-Alföld régió kiugró negatív értékei figyelemreméltóak. A válaszok eloszlása a többi régió esetében régiónként homogén. Arányaiban a legtöbb pozitív választ az Észak-Alföld, valamint Észak-Magyarország régióból kaptuk.

Az előző kérdésblokkhoz hasonlóan a közfoglalkoztatás országos hasznára vonatkozó kérdést is kereszteztük a válaszadók ilyen irányú igényeivel.

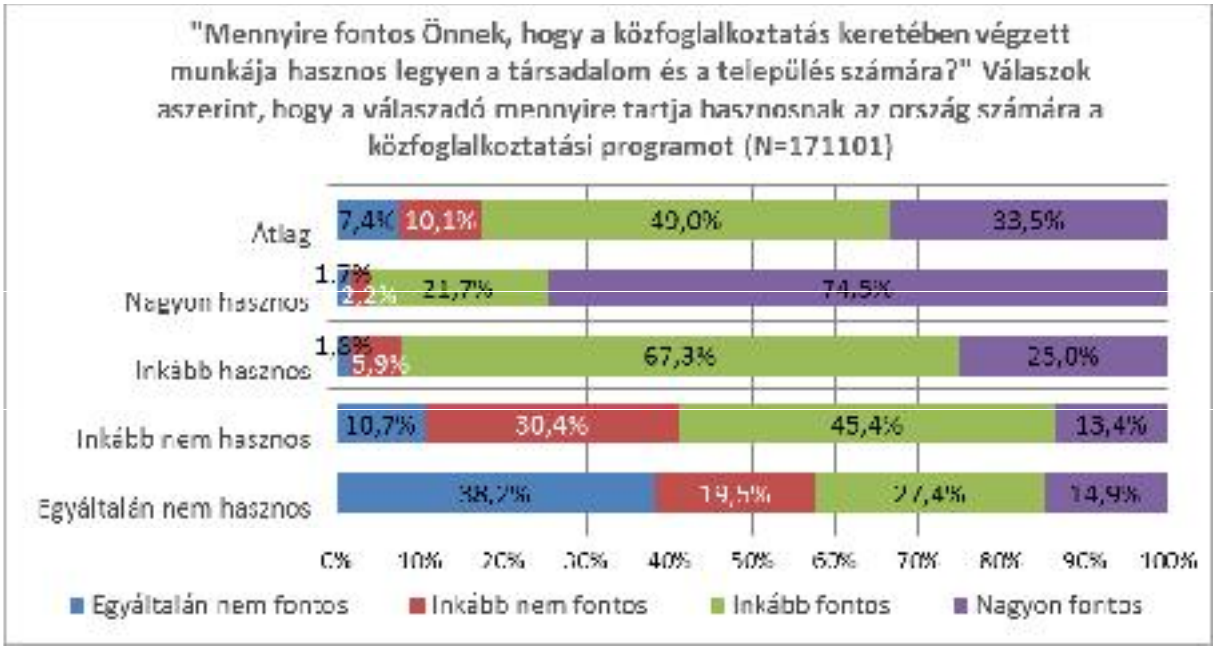

A közfoglalkoztatást az ország számára hasznosnak tartók elsöprő többsége számára fontos, hogy az annak keretében végzett munka **hasznos legyen a társadalom és a település számára** is. Az előző kérdéshez hasonlóan itt is felfedezhető az a trend, hogy akik nem tartják hasznosnak az ország számára a programot, jellemzően kevésbé tartják fontosnak a közfoglalkoztatás értékteremtő szerepét is.

3.3.3. Vélemények a közfoglalkoztatás keretében szerzett ismeretekről, munkatapasztalatról

A kérdőívben egy kérdés arra vonatkozott, hogy a közfoglalkoztatásban résztvevők hány százaléka érzi úgy: a program során új ismeretekkel gazdagodott.

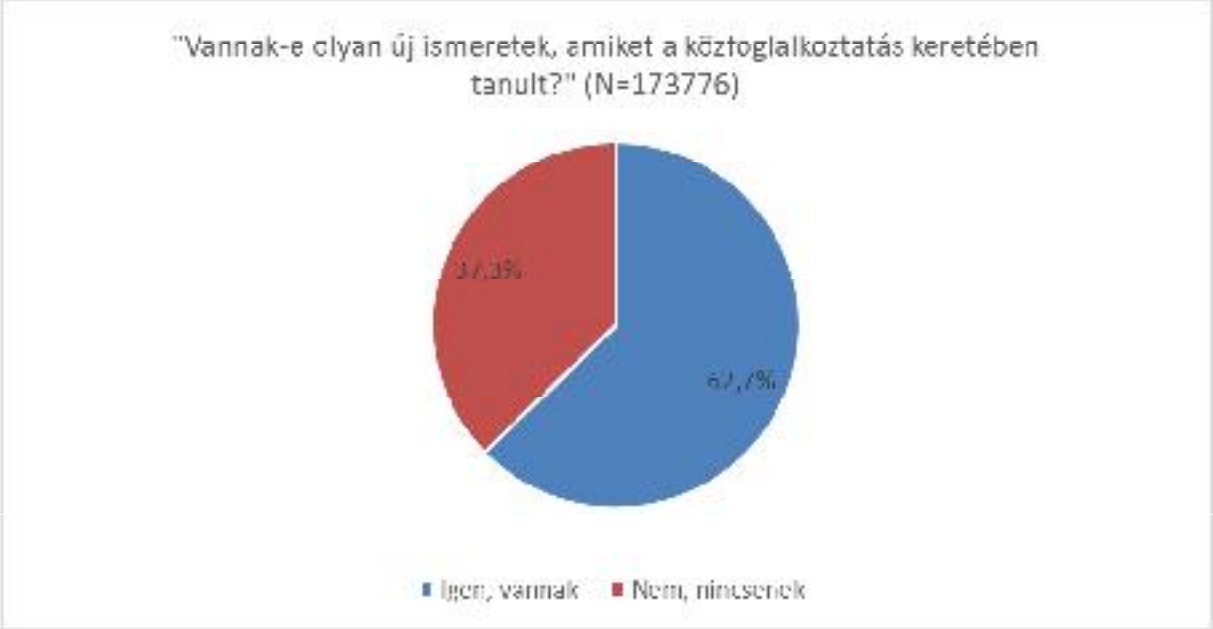

Válaszadóink közel kétharmada (62,7%-a) nyilatkozott úgy, hogy **a közfoglalkoztatás keretében új ismereteket szerzett.** Az iskolai végzettséggel való összevetés bemutatása ez esetben szükségtelen, mert elemzésünk során csaknem teljesen homogén értékeket kaptunk: a közfoglalkoztatás keretében nyújtott képzések és gyakorlati tevékenységek a legkülönfélébb előképzettséggel rendelkezőknek egyformán magas arányban nyújtanak új ismereteket.

A közfoglalkoztatás általában vett hasznosságához fontos indikátor, hogy a résztvevők mennyire tudják mindennapjaik során hasznosítani a programban szerzett munkatapasztalataikat, hiszen a közfoglalkoztatottak között sok alacsony iskolai végzettséggel és a mindennapokra vonatkozó kevés gyakorlati tudással rendelkező résztvevő akad. A program nem titkolt szándéka, hogy számukra napi szinten használható, az életstratégia-választásokat is pozitívan befolyásoló ismereteket közvetítsen. Az alábbi diagram összefoglaló adatokat közöl erről:

A felmérés tanúsága szerint ugyan csupán **minden ötödik válaszadó tudja teljes mértékben használni mindennapjai során a közfoglalkoztatásban szerzett munkatapasztalatait**, összességében azonban csaknem **80%-ot tesz ki azok aránya** a releváns választ adók között, **akik** részben vagy egészben **ilyen módon (is) profitálnak a programból**. Iskolai végzettség szerinti bontásban változónkra az alábbi értékeket kapjuk:

A program során elsajátított ismeretek mindennapi kamatoztatásáról arányaiban a legalacsonyabb iskolai végzettségűek számolnak be a leggyakrabban. A magasabb iskolai végzettségűek pozitív válaszainak szintén relatíve magas aránya feltételezhetően a gyakorlati ismeretszerzésről szól.

Régiók szerinti bontásban az alábbi eredményeket kapjuk:

Ez esetben is a Dél-Alföld régió adja arányaiban a legkevesebb határozottan pozitív választ, míg az Észak-Alföld régió a legtöbbet.

A kérdésre adott válaszokat kereszteztük továbbá az annál a kérdésnél nyert válaszokkal, amelyek a közfoglalkoztatás keretében megszerzett ismeretek mindennapok során való hasznosíthatóságára irányultak.

Azok között, **akik úgy nyilatkoztak, hogy új ismeretekkel gazdagodtak** a közfoglalkoztatásnak köszönhetően, lényegesen **többen vélték úgy, hogy** az ott szerzett munkatapasztalatot **mindennapjaik során is hasznosítani tudják**, és csupán egytizedük számolt be arról, hogy egyáltalán nem tudja használni a megszerzett ismereteket, tapasztalatokat. Ezzel szemben azok, akik saját bevallásuk szerint nem kaptak új ismereteket a közfoglalkoztatás során, kritikusabbnak bizonyultak a megszerzett ismeretek mindennapi hasznosíthatóságát tekintve is; mindazonáltal még körükben is közel kétharmados arányt képviseltek azok, akik valamilyen mértékben tudják használni az elsajátított munkatapasztalatokat.

3.3.4. Vélemények a téli közfoglalkoztatás hasznáról

A téli közfoglalkoztatás hasznosságáról alkotott résztvevői vélemények szintén érdekes elemzési dimenziót adhatnak. Általánosságban az alábbi diagram mutatja be ezeket a véleményeket:

A releváns **válaszadók** csaknem **egyharmada gondolja úgy, hogy a téli időszakban végzett közfoglalkoztatás nagyon hasznos, összességében** pedig csaknem **80%-uk nyilatkozik pozitívan** a kérdésről. A közfoglalkoztatottak egyötöde véli a téli közfoglalkoztatást kevésbé vagy egyáltalán nem hasznos programnak.

A régiók szerinti bontás jelen változó esetében is releváns lehet:

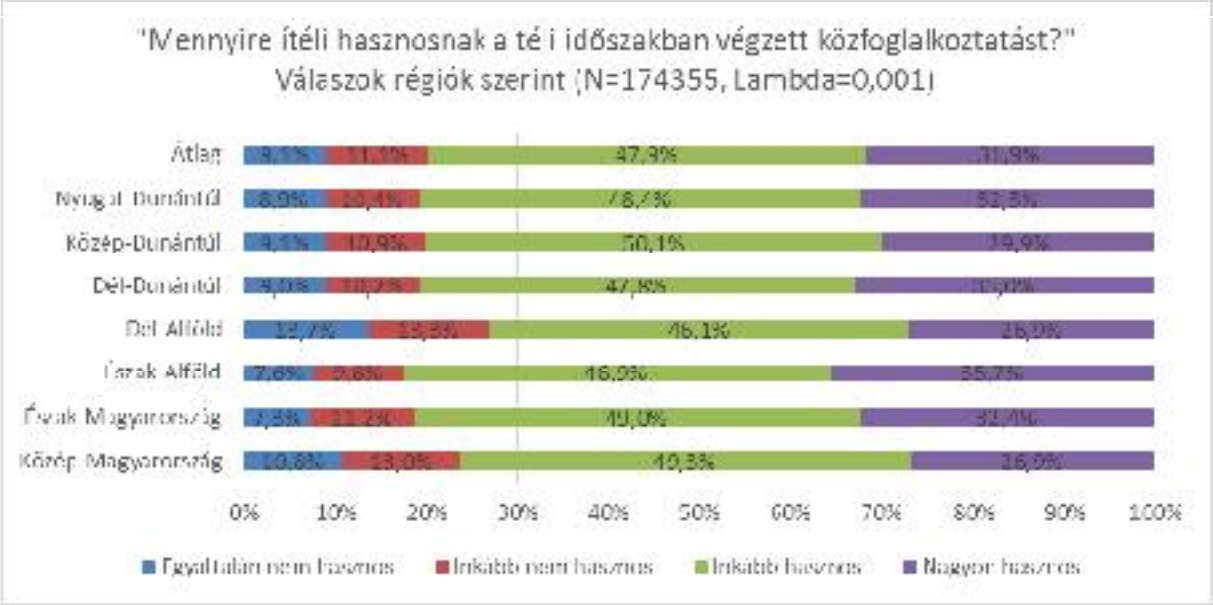

Dél-Alföld régió mellett Közép-Magyarország régió is jóval átlag alatti eredményeket ad ennél a kérdésnél, arányaiban a legtöbb pozitív választ pedig Észak-Alföld régió mutatja fel.

3.3.5. Vélemények a közfoglalkoztatásnak a közbiztonság alakulására kifejtett hatásáról

A hazai közfoglalkoztatási programok egyik komoly törekvése, hogy a közösségi munkahelyek létrehozása által – a legkiszolgáltatottabb családok anyagi megsegítése és a szociális háló erősítése mellett, illetve utóbbi folyamatok eredményeire is építve – pozitívan befolyásolja a közbiztonság alakulását. Az alábbi diagram arról ad tájékoztatást, hogy a válaszadók mennyire érzik erős eszköznek a programot a fenti cél elérésében:

A kérdésre **választ adók csaknem háromnegyede** (71,4%-a) **pozitívan vélekedik a közfoglalkoztatási programok közbiztonságra gyakorolt hatásáról**, és csak kevesebb mint háromtizedük vélte úgy, hogy a közfoglalkoztatás egyáltalán nem segíti a közbiztonság javulását. A résztvevők 16%-a szerint a program komoly segítséget nyújt a közbiztonság javulásában.

Fontos információkkal szolgálhat a válaszok régiók szerinti megoszlása:

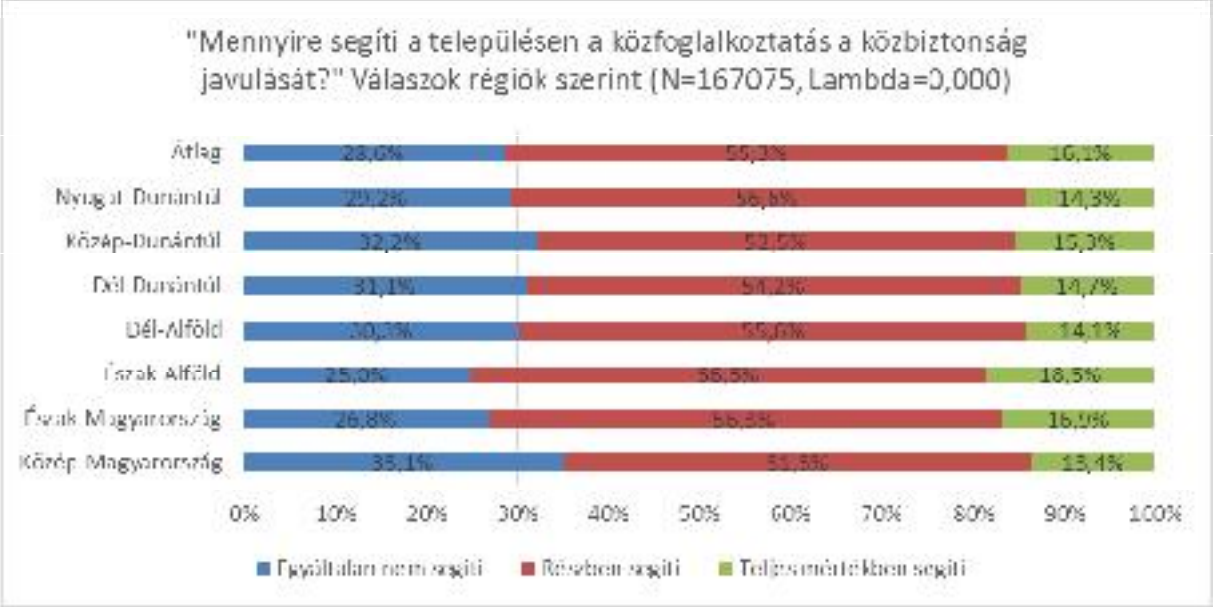

Régiók szerint nagyjából kiegyenlített képet látunk. Arányaiban a legtöbb pozitív vélemény Észak-Magyarország és Észak-Alföld régiókból érkezett. A helyi közbiztonság szempontjából jobb helyzetű nyugati régiók válaszadói kevésbé érzik hatékony segítségnek a közfoglalkoztatást a közbiztonság javulása szempontjából.

A megyei bontás valamivel árnyaltabb képet mutat:

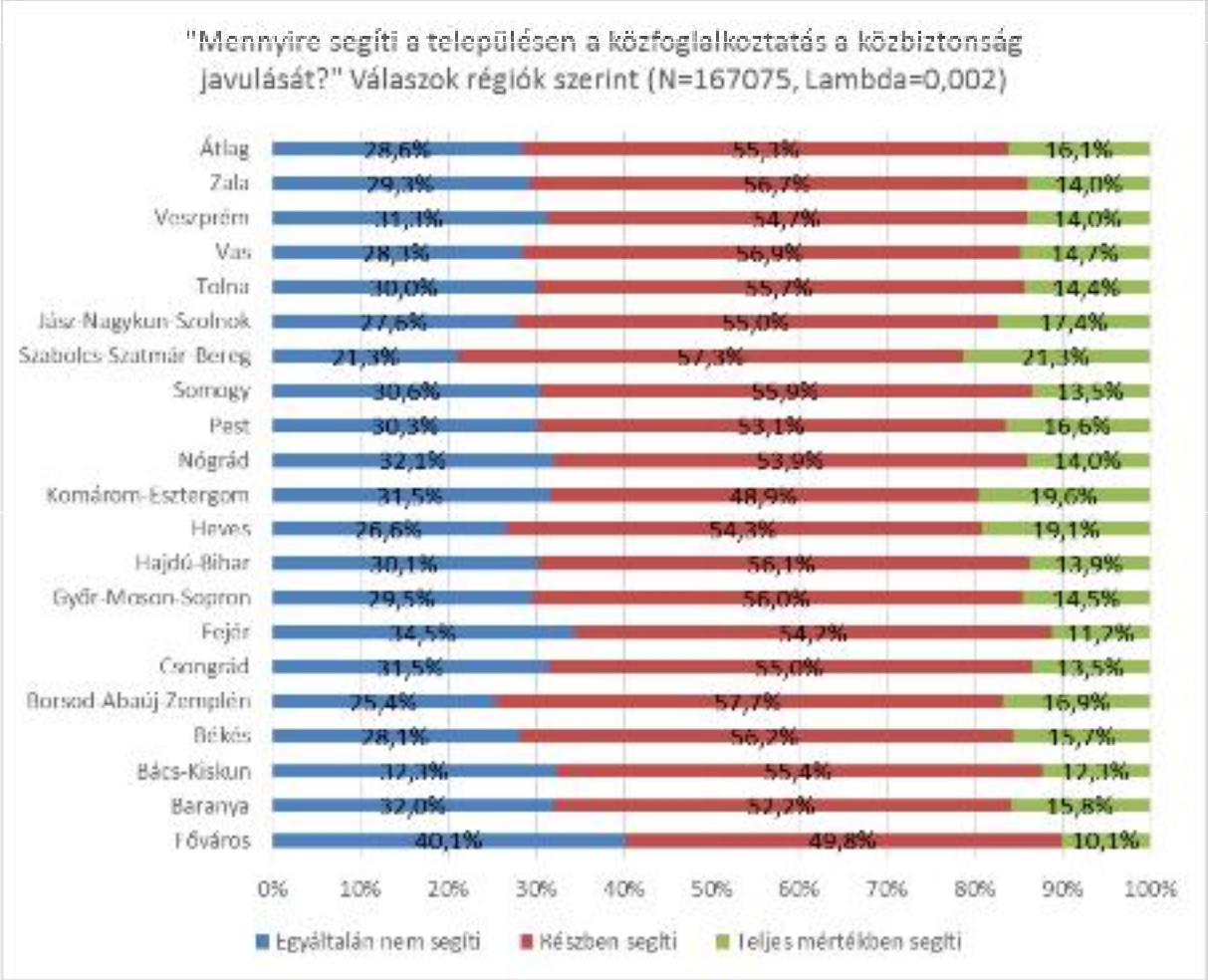

Az objektíve legtöbb válaszadóval szolgáló Szabolcs-Szatmár-Bereg megye esetében találjuk a legmagasabb pozitív értékeket. Itt a válaszadók 21,3%-a gondolja úgy, hogy a közfoglalkoztatás erősen segíti a közbiztonság javulását, míg ugyanennyien (a megyék viszonylatában a legkevesebben) gondolják úgy, hogy utóbbit illetően a program egyáltalán nincs segítő hatással. A szintén nagyarányú pozitív választ felmutató Borsod-Abaúj-Zemplén megye estében már megosztottabbak a vélemények; a munkahelyekkel való ellátottság és szegénység tekintetében az átlagosnál rosszabb helyzetű Hajdú-Bihar megyében szintén nagy szóródást látunk. Arányaiban a legtöbb negatív vélemény a fővárosból érkezett, ahol a válaszadók kétötöde gondolja úgy, hogy a közfoglalkoztatás egyáltalán nincs segítő hatással a közbiztonság javulására, és mindössze egytizedük vélekedik ellenkezőképp.

Változónkat végül iskolai végzettség szerinti bontásban is megvizsgáljuk:

Az ábra tanúsága szerint az iskolai végzettség emelkedésével csökken azok aránya, akik pozitívan nyilatkoznak a közfoglalkoztatás közbiztonságra gyakorolt hatásáról. A gimnáziumot vagy szakközépiskolát végzettek körében például csupán 10% gondolja úgy, hogy a program teljes mértékben segíti a közbiztonság javulását. A jelenség a lakóhelyi környezet különbségeivel – és így adott esetben markánsan különböző egyéni tapasztalatokkal – magyarázható. Az alacsony iskolai végzettségű, bizonyosan rosszabb körülmények között, nem ritkán szegregátumokban élők mindennapjaira láthatóan erősebb hatást gyakorol az országos program, mely adott esetben a bűnelkövetések, szabálysértések számának alakulását, illetve legalább az érintett lakosság szubjektív biztonságérzetét is pozitívan befolyásolja.

3.3.6. A közfoglalkoztatottak tudásának, készségeinek, alapképzettségének hasznosulása

A közfoglalkoztatás egyes területeinek hasznosságáról alkotott résztvevői vélemények után végül szót kell ejtenünk arról is, hogy a program a bevont személyek mekkora hányadának – már meglévő – képességeit, tudását képes hasznosítani a helyi közösség számára. A közfoglalkoztatásban részt vevők képességeinek kibontakoztatása, tudásának ily módon való szinten tartása, esetleg fejlesztése az egyén és a társadalom közös érdeke.

A következő diagram azt mutatja meg, hogy a programban részt vevők mekkora hányada érzi úgy: van olyan tudása, készsége, ami a program során nem hasznosul.

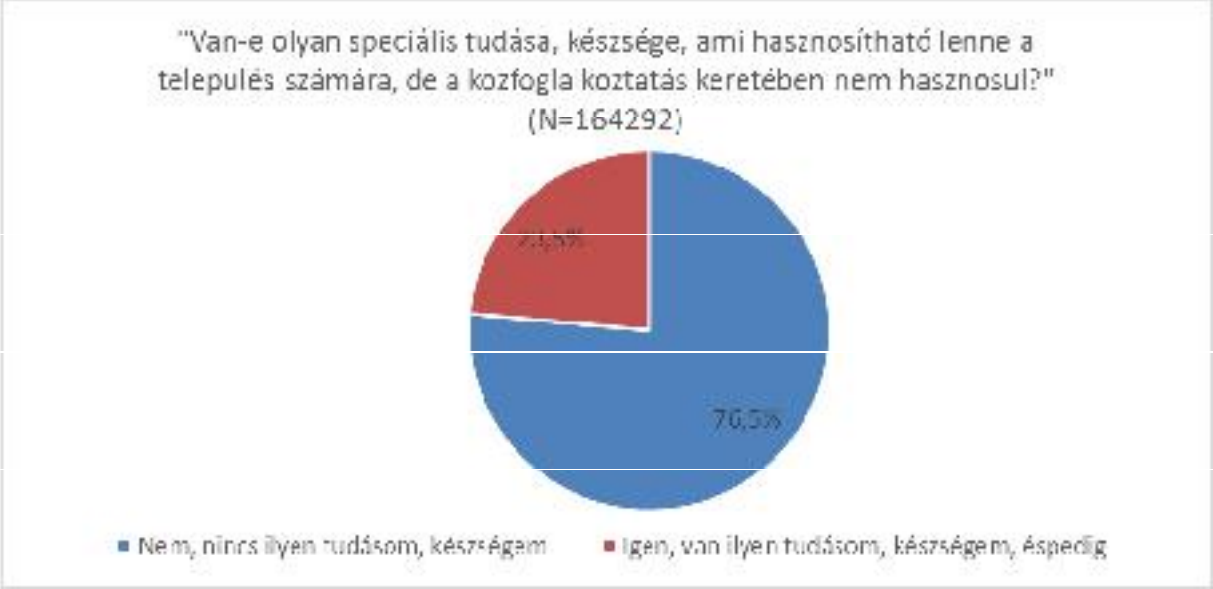

A válaszadók kevesebb, mint negyede nyilatkozott úgy, hogy van nem hasznosuló tudása, és több mint háromnegyedük vélte úgy, hogy nem áll rendelkezésére olyan speciális tudás vagy készség, amelyet hasznosíthatna a közfoglalkoztatás során.

Az alábbi, a változót az iskolai végzettséggel összevető grafikon segítségével képet kapunk arról is, mely képzettségi szinten lévők körében jelentkezik a legmarkánsabban ez a probléma:

Az elemzés tanúsága szerint az iskolai végzettség növekedésével nő azoknak a (saját csoportjukon belüli) aránya, akik úgy vélik: speciális tudásuk, képességeik nem hasznosulnak a közfoglalkoztatás során. A közfoglalkoztatás egyik legnagyobb kihívása, hogy őket olyan munkaterületre irányítsa, amelyen tudásukat, képességeiket hatékonyabban állíthatják majd

a közösség szolgálatába, ezzel ismereteik értékállóságát és mentális egészségük megőrzését is elősegítve.

3.4. Oktatás, képzés

3.4.1. A képzésben részt vevők száma és alapképzettsége

A közfoglalkoztatásnak sok esetben része a képzés, amely tantermi, szervezett keretek között történő képzést és a gyakorlati tevékenységek során történő ismeretátadást egyaránt magában foglal. Az adatfelvétel ideje alatt zajló téli közfoglalkoztatási programokban mintegy 100 ezer közfoglalkoztatott részesült alapkompetencia-fejlesztésben, felzárkóztató képzésben, OKJ-s képzésben, illetve valamilyen betanító jellegű képzésben (2013. december és 2014. március vége között). Az alábbi ábra azt mutatja meg, hogy válaszadóink mekkora hányada vett részt az adatfelvétel pillanatában valamely képzésben.

A képzésben részt vevők aránya válaszadóink körében 41,9%. Fontos, hogy képet kapjunk arról is, hogy ez a mintegy 70.800 fő milyen alapképzettségi háttérrel rendelkezik, ezt szemlélteti a következő ábra:

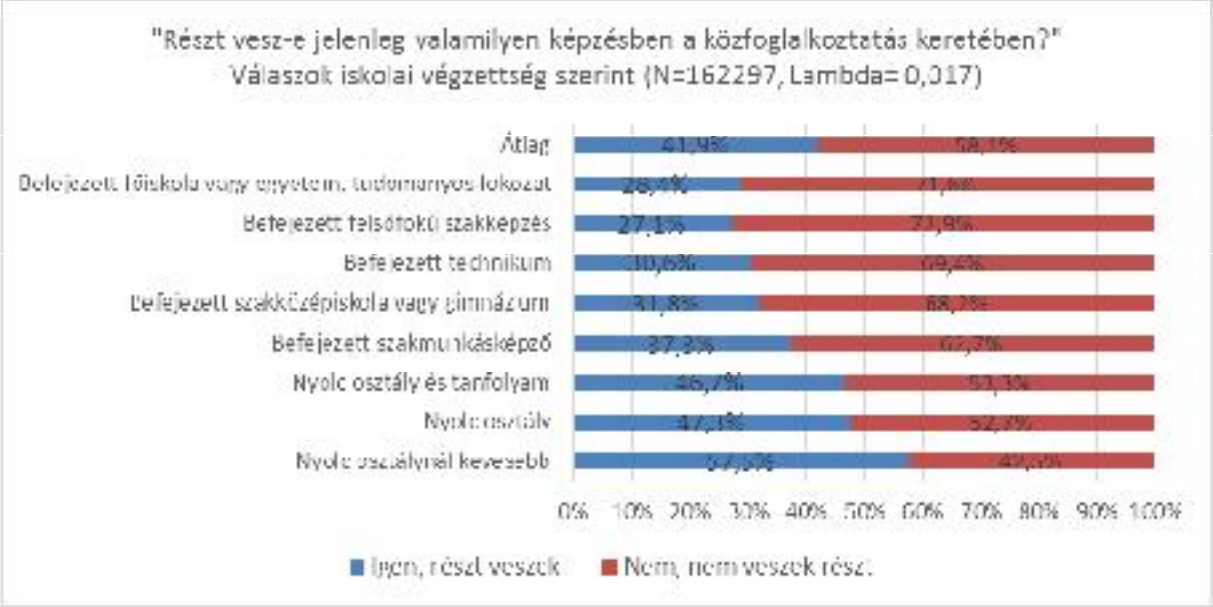

A fenti ábra arról tanúskodik, hogy **a közfoglalkoztatás keretében megvalósított képzés sikeresen célozza az alacsony iskolai végzettségűek csoportját**, míg a legmagasabb iskolai végzettségűek saját csoportjukon belül arányaikban kevesebben vannak a képzésben részesülők között.

3.4.2. A képzés hasznossága

A kérdőívben az is felmérésre került, hogy a résztvevők mennyire ítélik hasznosnak a képzést, amelyben részesülnek. Erről összefoglalóan az alábbi ábra tájékoztat bennünket:

A valamilyen **képzésben résztvevő válaszadók** (jelen esetben közel 68 ezer fő) több mint **kétharmada pozitívan nyilatkozott a képzés hasznosságáról**, míg azok száma, akik szerint az

egyáltalán nem hasznos, 20% alatt marad, ami bármely országos méretű program esetében kiváló arány. Figyelemre méltó azonban, hogy a képzést nagyon hasznosnak ítélők aránya mindössze 15,9%.

Iskolai végzettség szerinti bontásban a következőket tapasztaljuk:

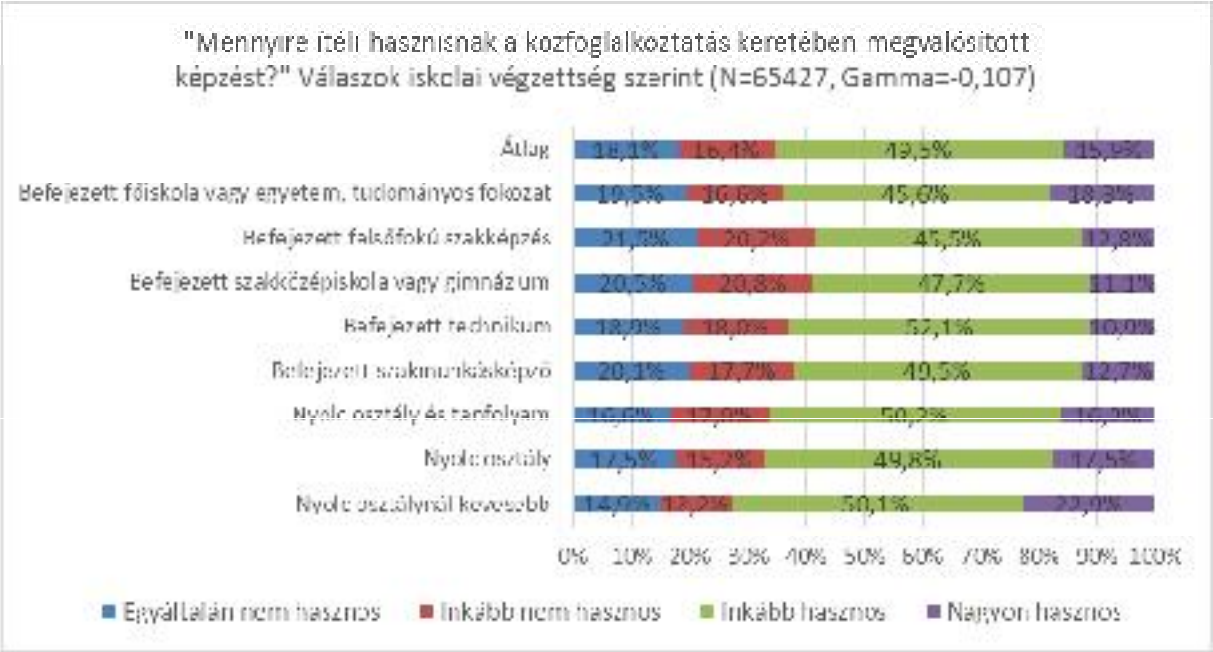

A felmérés tanúsága szerint a közfoglalkoztatás keretében megvalósuló képzés jól célozza az alacsony végzettséggel rendelkezőket, akik túlnyomórészt pozitívan vélekednek a képzés hasznosságáról: a legfeljebb 8 osztályt végzetteknek például közel háromnegyede inkább vagy nagyon hasznosnak tartja a képzéseket. A diplomások pozitív válaszainak nagy aránya feltételezhetően egyfelől a képzésnek az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők esetében megvalósuló előnyeinek szól (a diplomás közfoglalkoztatottak – főleg kistelepülések esetében – nem egyszer a program helyi megszervezésének tevékeny részesei), másfelől pedig annak, hogy a képzés részeként megvalósuló gyakorlati oktatás olyan új ismeretekhez juttathatja a magas végzettségű, főként elméleti tudással rendelkezőket, amelyeket mindennapjaikban is kamatoztathatnak.

A képzés során fontos szempont, hogy az annak keretében megszerzett ismeretek a továbbiakban hatékonyan segítsék a célcsoport tagjait az elsődleges munkaerőpiacon való elhelyezkedésben. Az alábbi diagram azt mutatja meg, hogy milyen mértékben gondolják úgy az érintettek, hogy a képzésben való részvétel segítheti őket a fenti cél elérésében.

Az erre a kérdésre releváns választ adó, képzésben részesülő megkérdezettek megosztottak voltak a tekintetben, hogy a közfoglalkoztatás keretében megvalósuló képzések hozzájárulnak-e későbbi munkapiaci sikerességükhöz. Valamelyest többen voltak az ebben a kérdésben pozitív véleményt megfogalmazók: **a válaszadók 50,7%-a vélte úgy, hogy a képzések segíthetik a későbbi elhelyezkedésben**. Ugyanakkor a résztvevők csaknem **egyharmada nyilatkozott úgy, hogy azok egyáltalán nem segítik** a munkaerő-piaci beilleszkedésben, és csupán a válaszadók egytizede tartotta a képzéseket kifejezetten hasznosnak e tekintetben. Ez az eredmény arra hívja fel a figyelmet, hogy a döntéshozónak érdemes további lépéseket tennie a képzéseknek az elsődleges munkaerő-piaci elvárásokhoz való igazítása terén.

Többletinformációhoz jutunk, ha a fenti összesített eredményt iskolai végzettség szerinti bontásban is megvizsgáljuk:

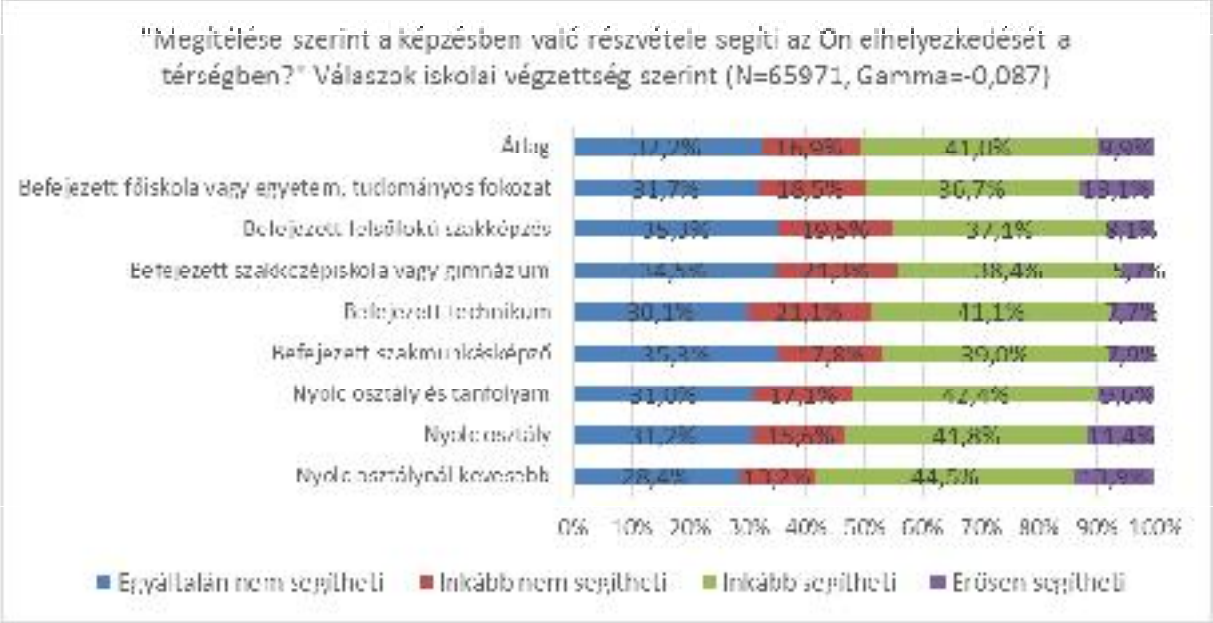

Az alacsony iskolai végzettséggel rendelkező megkérdezettek nagyobb mértékben vélekednek úgy, hogy a képzések elősegíthetik későbbi munkapiaci sikerességüket. A 8 osztálynál kevesebbel rendelkezőknek például már közel hattizede gondolja azt, hogy a közfoglalkoztatás keretében megvalósuló képzések segítik későbbi munkába állásukat. Az e tekintetben legkritikusabbnak mutatkozó, érettségivel rendelkezőknek ugyanakkor csak 44,1%-a gondolta ugyanezt.

A kutatásban felmérésre került továbbá az is, hogy a képzésen résztvevők igényeit milyen mértékben vették figyelembe a képzések szervezése során. A következő ábra összesített eredményt közöl a válaszadói meglátásokról:

A válaszadók 52,4%-a számolt be arról, hogy valamilyen mértékben figyelembe vették egyéni igényeit a képzések szervezésekor. Ugyanakkor mindössze 16%-uk számolt be igényeinek teljes mértékű figyelembe vételéről, és jelentős azon megkérdezettek aránya is, akiknek rossz tapasztalatai vannak ezen a téren. Mindez az anyagi lehetőségek szűkössége mellett az érintettek és a képzések szervezői közötti kommunikáció elégtelenségéből is fakadhat, mindazonáltal a döntéshozó számára továbbfejlesztendő területként jelenhet meg a résztvevői igények jobb becsatornázása, ugyanis az egyéni sajátossághoz illeszkedő képzések valószínűsíthetően hatékonyabbak.

A változónak az iskolai végzettséggel való összevetése a következőket mutatja:

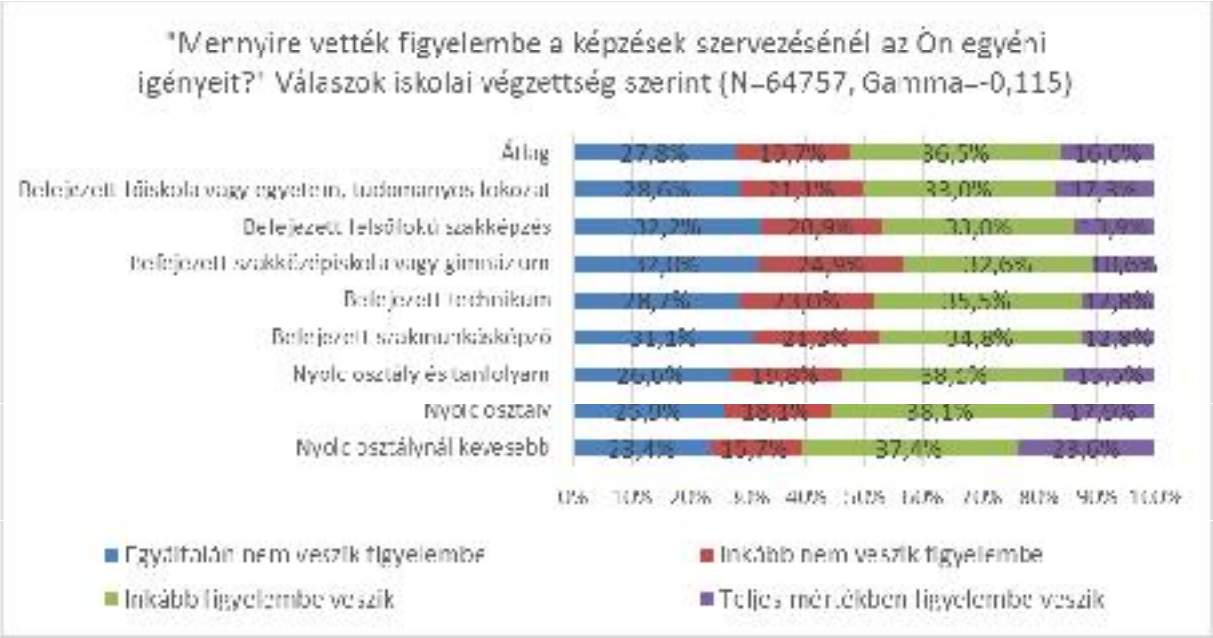

Az elemzés tanúsága szerint leginkább az alacsony iskolai végzettségűek érzik úgy, hogy a képzések szervezésekor figyelembe vették az igényeiket. A nyolc osztálynál kevesebbet végzettek csaknem negyede teljes mértékű figyelemről számol be, összességében pedig több mint 60%-uk nyilatkozott elégedetten. Az alacsonyan képzettek által adott pozitív válaszok ugyanakkor nem feltétlenül a rendszer jó célzásának tudhatók be, hanem utalhatnak az érintettek körében az érdekérvényesítési képesség hiányosságaira éppúgy, mint a képzésekkel szembeni általános érdektelenségre. A legvalószínűbb azonban, hogy az alapképességek fejlesztését (is) célzó közfoglalkoztatási **képzések** felzárkóztató közege **az alacsony végzettségűek igényeit képes a leginkább kielégíteni.**

3.4.3. Képzési igények

A kutatás során a közfoglalkoztatottak képzésre vonatkozó igényei is felmérésre kerültek. Az alábbi ábra azt mutatja meg, hogy válaszadóink mekkora hányada érzi úgy, hogy a közfoglalkoztatás keretében továbbképzésre van szüksége.

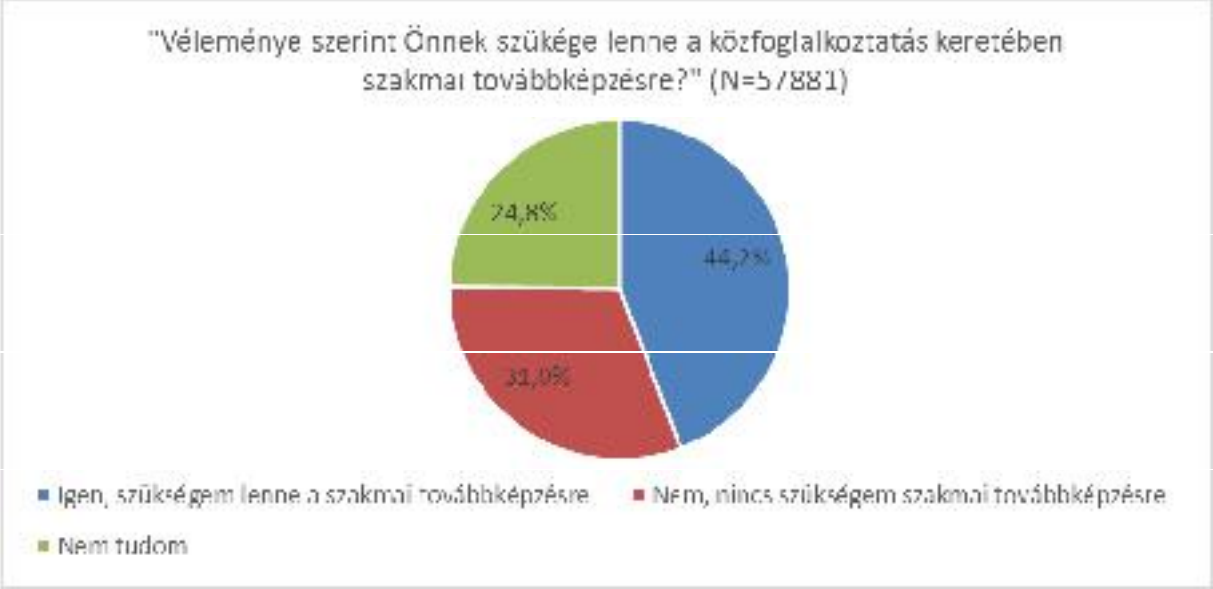

A fenti kérdésre **választ adó** mintegy 58 ezer megkérdezett **44,2%-a gondolja úgy, hogy továbbképzésre lenne szüksége**, közel **egyharmaduk** úgy véli, utóbbira **nincs szüksége**, csaknem negyedük pedig nem tudja megmondani, hogy képeztetné-e magát. A változónak az iskolai végzettséggel való összevetése után megvizsgáljuk, mi lehet az oka a bizonytalankodók magas arányának.

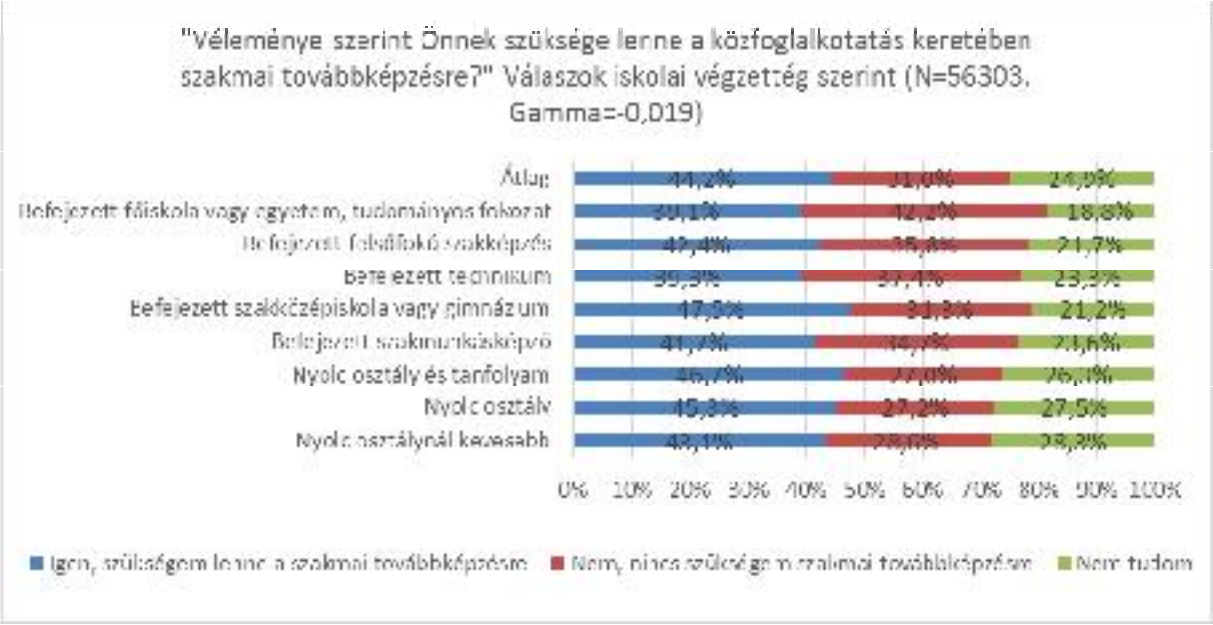

Mint látjuk, nagyjából kiegyenlítettek a vélemények a továbbképzés szükségességének tekintetében, a legalacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők a magasabban képzettekhez hasonlóan nyilatkoznak. A bizonytalan válaszadók aránya azonban utóbbiak között a legmagasabb.

A kutatás arra is kitért, hogy a közfoglalkoztatásban részt vevők milyen ismereteket sajátítanának el szívesen a program keretében. A „Mit tanulna szívesen?” kérdésünkre a kutatásba sikeresen bevont személyek 34,4%-a adott választ, ami nyílt kérdések, különösen pedig egy ilyen heterogén minta esetében nem számít rossz aránynak. A kapott válaszok alapján az ACNielsen munkatársai 24 változót képeztek, melyek további összevonásával az alábbi eredmények születtek:

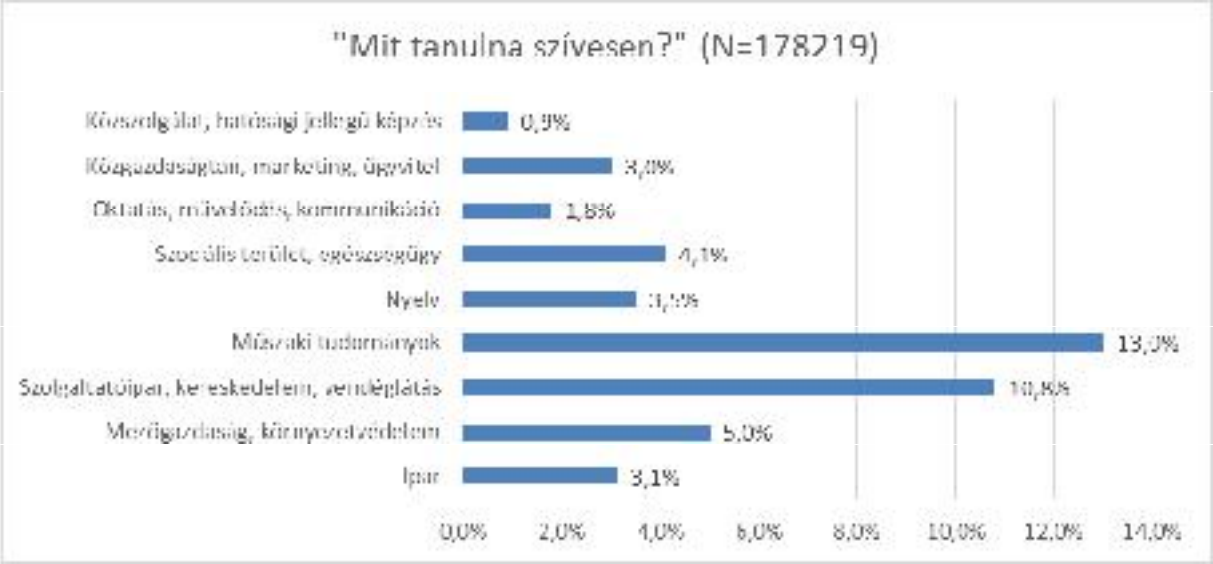

A kutatásba sikeresen bevont személyek **13%-a valamilyen műszaki képzésben, 10%-uk pedig a szolgáltatóiparral, kereskedelemmel és vendéglátással kapcsolatos oktatáson venne részt.** Jelentős azoknak az aránya is (**5%**), akik a **mezőgazdasághoz és környezetvédelemhez köthető ismereteket** tanulnának, és azok is nagy számban képviseltetik magukat, akik a szociális vagy egészségügyi ismereteket sajátítanának el.

A műszaki tudományok iránti képzési igények túlnyomó többsége a férfi, a szociális területre és egészségügyre vonatkozóak nagy része pedig a női válaszadók részéről érkezett, a többi kategóriában nagyjából kiegyenlített a nemek aránya. A nyelvtanulás iránt igény a legmagasabb iskolai végzettségűek körében volt gyakori. Az alacsonyabb iskolai végzettségűek esetében utóbbi igény ritkább említése kapcsán arra gondolhatunk, hogy az elsődleges munkaerőpiacon képzettségbeli hiányosságaik miatt hátrányt szenvedők nem fontolgatják (komolyan), hogy külföldön vállaljanak szakképzettséget nem igénylő munkát. A „Mit tanulna szívesen?” kérdésre választ nem adókat a diagramon nem jelenítettük meg.

A kutatásban mindemellett az is felmérésre került, hogy a közfoglalkoztatottakat milyen mértéken tájékoztatták a képzési lehetőségekről.

A válaszadók több mint háromnegyede nyilatkozott úgy, hogy valamilyen mértékben tájékoztatták a képzési lehetőségekről. A résztvevők csaknem fele arról számolt be, hogy a kapott tájékoztatás csak részleges volt, és a válaszadók csupán kevesebb mint harmada nyilatkozott teljes körű tájékoztatásról. A felmérés ugyanakkor arról is tanúskodik, hogy a résztvevők több mint **ötödét** saját bevallásuk szerint **egyáltalán nem tájékoztatták** a közfoglalkoztatás keretében elérhető képzési lehetőségekről.

Az alábbi, a változót az iskolai végzettséggel összevető grafikonon a tájékoztatás gyenge pontjait figyelhetjük meg:

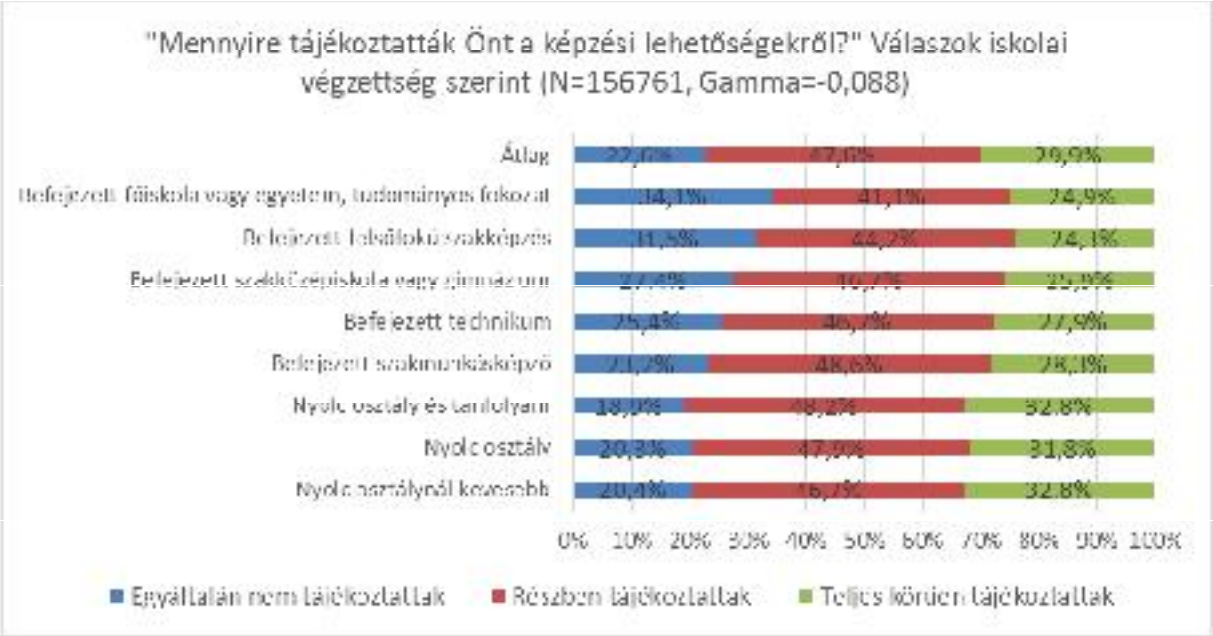

A célzás a tájékoztatás területén is jónak mondható: a munkanélküliség által legveszélyeztetettebb csoportok tagjai számoltak be a legnagyobb arányban teljes körű vagy részleges tájékoztatásról. Érdemes figyelni a magasabb iskolai végzettségűekre, akik valószínűleg azért szenvednek hátrányt a közfoglalkoztatás keretében elérhető képzésekről való tájékoztatás során, mert arányaiban kevesebben vannak jelen a tanórákon, ahol az információk vélhetően hatékonyabban jutnak el a célcsoporthoz.

3.5. Bér

3.5.1. A bérrel való elégedettség

A hazai közfoglalkoztatás kapcsán a bér kérdése sarkalatos kérdés. A fentiekből kiderült, hogy a programban részt vevő állampolgárok összességében pozitívan viszonyulnak a közfoglalkoztatáshoz, azonban mint látni fogjuk, a fizetések témája kapcsán megosztottabbak az érintettek. Az alábbi diagram a válaszadók bérrel kapcsolatos összesített véleményét ábrázolja:

Látható, hogy míg a programmal való általános elégedettség viszonylag magas pozitív értékeket mutat, **a bér színvonalával szemben a válaszadók csaknem egyharmada emel komoly kifogást, összességében pedig több mint felük (57,6%) nyilatkozik negatívan**. A bérszínvonallal **teljesen elégedettek aránya egytized alatt** marad, de az inkább elégedettek aránya sem haladja meg jelentősen az egyharmadot. A legjelentősebb mintázat itt is az iskolai végzettség kapcsán rajzolódik ki:

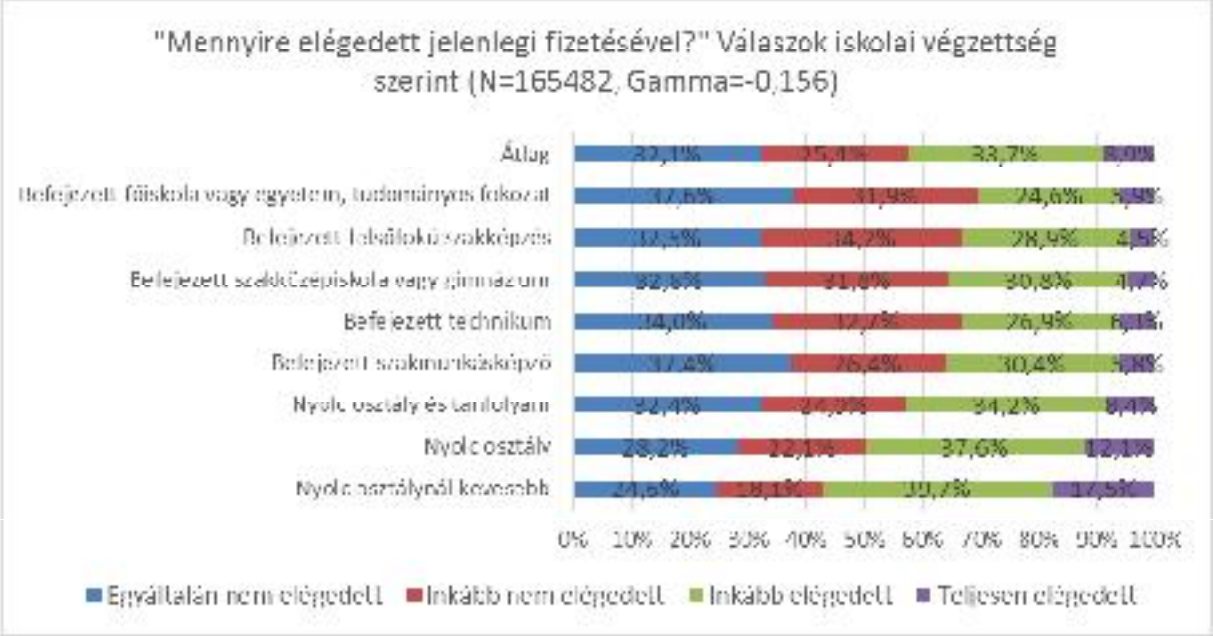

Ábránkon kirajzolódik, hogy jellemzően minél alacsonyabb volt a megkérdezett, annál inkább a közfoglalkoztatotti fizetésével való elégedettségről számolt be, ugyanakkor ennél a kérdésnél is jelentkezik egy ellentétes tendencia a technikumot végzettektől. Nem meglepő, hogy mintánkban a fizetésükkel a legalacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők a leginkább elégedettek, hiszen az ő potenciális elsődleges munkaerő-piaci bérükhöz áll a legközelebb a közfoglalkoztatási bér. A legmagasabb iskolai végzettségűek bizonyultak a legelégedetlenebbnek bérükkel kapcsolatban, ugyanakkor a technikumot végzettek sem voltak sokkal elégedettebbek, ami esetükben is valószínűleg a számukra piaci körülmények között elérhető bérekkel való összehasonlításból adódik.

Jelen változó esetében szignifikáns különbség tapasztalható a nemek között. A nők 47,2%-a nyilatkozott pozitívan fizetését illetően, míg a férfiaknál ez az arány csupán 37,8%:

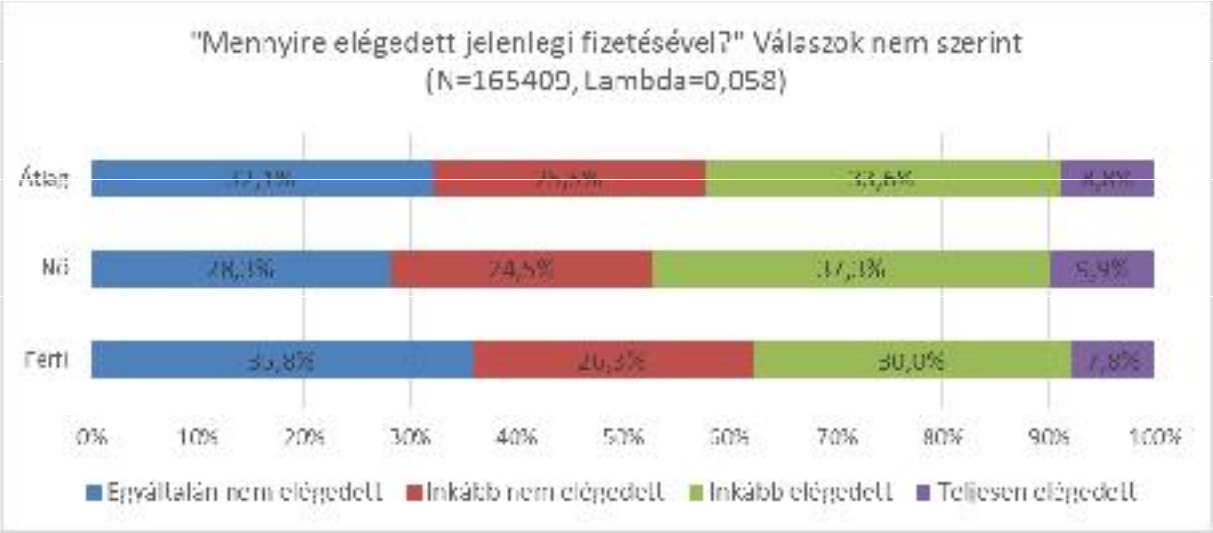

Ennek az lehet a magyarázata, hogy a mintánkban tömegesen megjelenő, alacsonyabb iskolai végzettséggel és gyengébb érdekérvényesítő képességgel rendelkezők körében a nők végzettsége valamivel elmarad a férfiakétól, így az elsődleges munkaerőpiacon utóbbiakhoz képest kevesebbet keresnének, ráadásul a képzettség nélkül végezhető fizikai munka (különösen a feketemunka) kultúrájában elfogatott szokás, hogy a nők alacsonyabb bért kapnak (akár a férfiakéval azonos teljesítmény mellett is), mint a férfi munkavállalók.

A közfoglalkoztatotti bérrel való elégedettség tekintetében a földrajzi különbségek is fontosak lehetnek, nézzük meg tehát a fenti változót megyei bontásban:

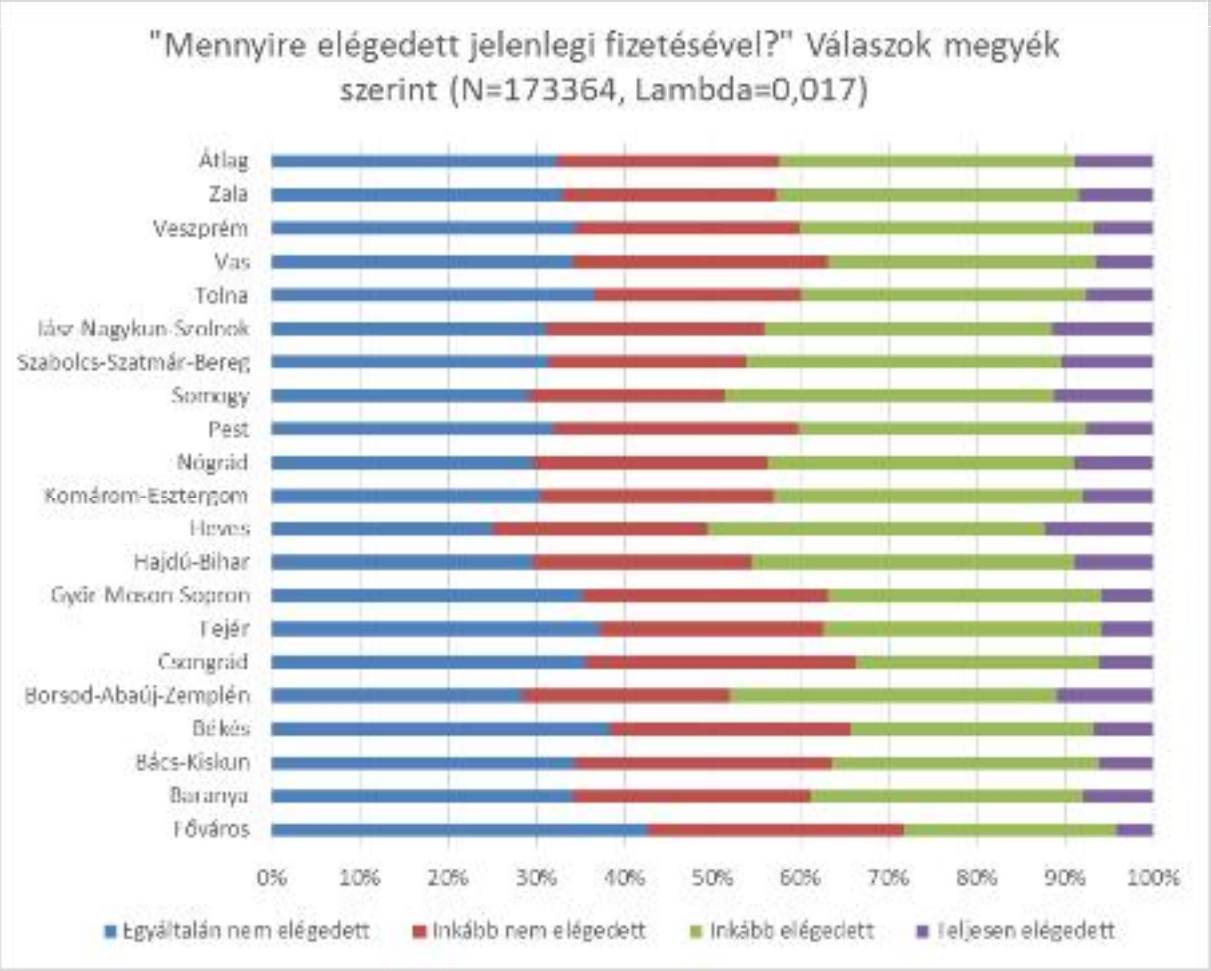

Ábránkon a fővárosi válaszadók elégedetlensége a legszembeötlőbb, őket azonban nem követik erőteljes mintázatot mutatva a munkahelyekkel való ellátottság szempontjából jobb helyzetű nyugati megyék, bár kétségkívül érzékelhető egy ilyen irányú, gyenge eltolódás. Arányaiban a legtöbb pozitív válasz Heves megyéből érkezett, a teljesen elégedettek aránya is itt a legmagasabb. Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú-Bihar és Somogy megye szintén magas értékeket mutat.

3.5.2. A bér és a tudás összefüggései

Mint fent már említettük, a közfoglalkoztatottak bér szempontjából meglehetősen homogén csoportot alkotnak, nem igaz ez azonban a tudás-, készség- és képzettségbeli hátterükre. Az alábbi ábra a megkérdezettek véleményét tükrözi a tekintetben, hogy a közfoglalkoztatás során elérhető bér mennyire felel meg tudásuknak, készségeiknek.

Bár az „inkább megfelel” választ adók a kérdésre releváns választ adók majdnem harmadát teszik ki, ugyanennyien vannak azok is, akik komoly aránytalanságot észlelnek képességeik és bérük között. Összességében **a válaszadók csaknem hattizede észlel aránytalanságot tudása és fizetése között**, és mindössze 10% azoknak az aránya, akik fizetésüket képességeik szempontjából teljesen megfelelőnek gondolják.

Ez esetben is értékes információkkal szolgál a változónak az iskolai végzettséggel való összevetése:

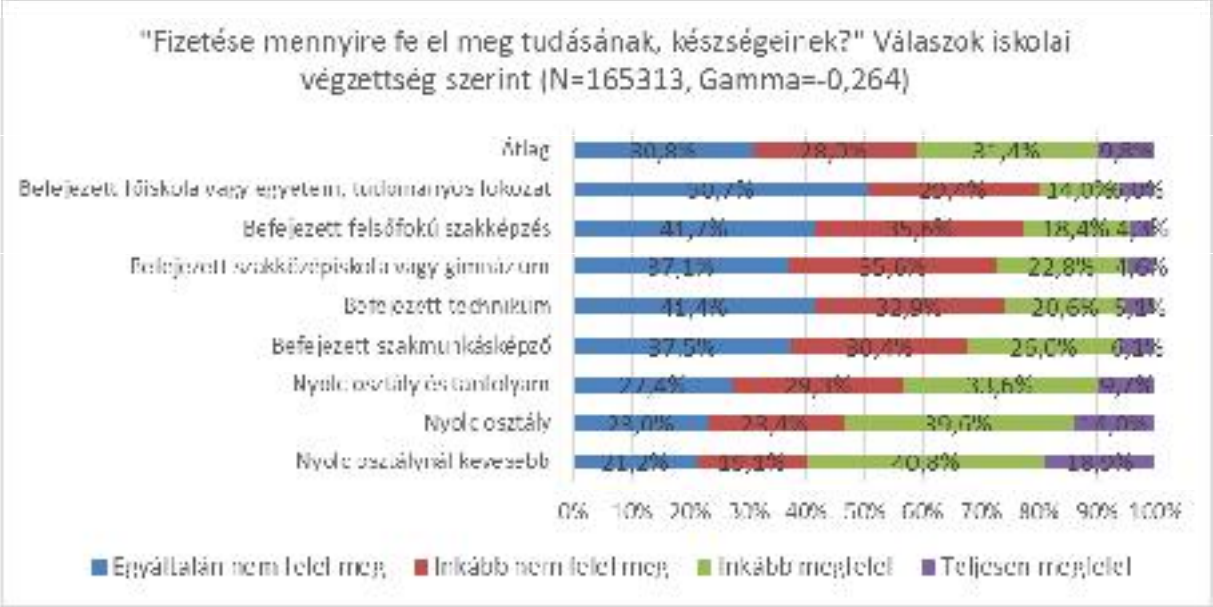

A képzettségbeli különbségekből adódó mintázat itt a legerősebb: a diplomások közül csak minden ötödik nyilatkozott pozitívan a kérdésben, míg a legalacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők esetében ez az arány csaknem háromötöd. Kiemelendők a technikumi végzettséggel rendelkezők, akik kedvező regionális gazdasági helyzet esetén az elsődleges munkaerőpiacon is hasznosítható tudással rendelkeznek, ezzel magyarázható, hogy alig több mint ötödük nyilatkozott pozitívan a tudása, készségei, valamint a fizetése közötti kapcsolatról.

A fizetésnek a közfoglalkoztatott tudásával, készségeivel kapcsolatos megfelelőségét a válaszadók tudásának, készségeinek hasznosulása kapcsán is megvizsgáltuk:

Azok között, akik úgy érzik, hogy fizetésük kevésbé felel meg tudásuknak, készségeiknek, nagyobb arányban találhatóak meg olyan válaszadók, akik úgy vélik, hogy van olyan tudásuk, készségük, ami nem hasznosul a közfoglalkoztatás során, mint azok között, akiknek megfelel a közfoglalkoztatási bér. **A fizetésüket tudásukhoz képest** aránytalanul **kevésnek tartók** tehát **átlag feletti mértékben érzik úgy, hogy képességeik nincsenek kellő mértékben hasznosítva** munkavégzésük során.

3.5.3. A fizetés rendszerével való elégedettség

A bérrel való elégedettséghez hasonló, bár annál valamivel több pozitív választ tartalmazó mintázatot láthatunk a fizetési rendszer igazságosságról alkotott válaszadói vélemények esetében. Nézzük ezt meg először egy összesített ábrán:

A bérezési rendszer igazságosságát firtató kérdésre releváns választ adók **47,2%-**a **adott pozitív választ**, és valamivel több mint negyede fogalmazott meg erős kritikát a program fizetési rendszerével kapcsolatban, összességében pedig valamivel több mint felük (**52,7%**) **nyilatkozott negatívan**, és mindössze 12,8%-uk gondolja úgy, hogy a bérezési struktúra teljesen igazságos.

A vélemények iskolai végzettséggel való összevetése tovább árnyalja a kérdésről alkotott képet:

Az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők kevésbé gondolják igazságtalanak a közfoglalkoztatási bérek kifizetésének rendszerét, mint a magasabban kvalifikált társaik, ugyanakkor csupán a legfeljebb 8 osztályt végzetteknél vannak többségben a bérezési rendszert valamelyest igazságosnak tartók, és a magasabb iskolai végzettségűek kritikusabbak ebben a kérdésben. A legelégedetlenebbnek számító felsőfokú végzettségűeknek közel hattizede (58,6%-a) tartja igazságtalannak a fizetési rendszert.

3.5.4. Bér és megélhetés

A bér kapcsán végül szólnunk kell arról, hogy a válaszadók véleménye szerint mennyiben segíti családjuk megélhetését a közfoglalkoztatásban való részvétel. Az alábbi diagram a válaszadók összesített véleményét mutatja meg.

A közfoglalkoztatás a releváns **válaszadók 85,9%-ának teszi könnyebbé a megélhetését**, míg a negatívan nyilatkozók aránya mindössze 14,1%. A válaszadók egyharmada egyértelműen könnyebbnek találja családja megélhetését a közfoglalkoztatási programoknak köszönhetően, mint amikor a megélhetés forrásai a szociális juttatások voltak. Az erre a kérdésre kapott válaszok nagymértékben **alátámasztják a közfoglalkoztatás** szociálpolitikai funkcióját, vagyis a programnak **az érintettek szociális helyzetének javulásában betöltött szerepét.**

Ennél a kérdésnél a régiók és a nemek szerinti bontás lehet érdekes. Előbb a nemi különbségeket vizsgáljuk:

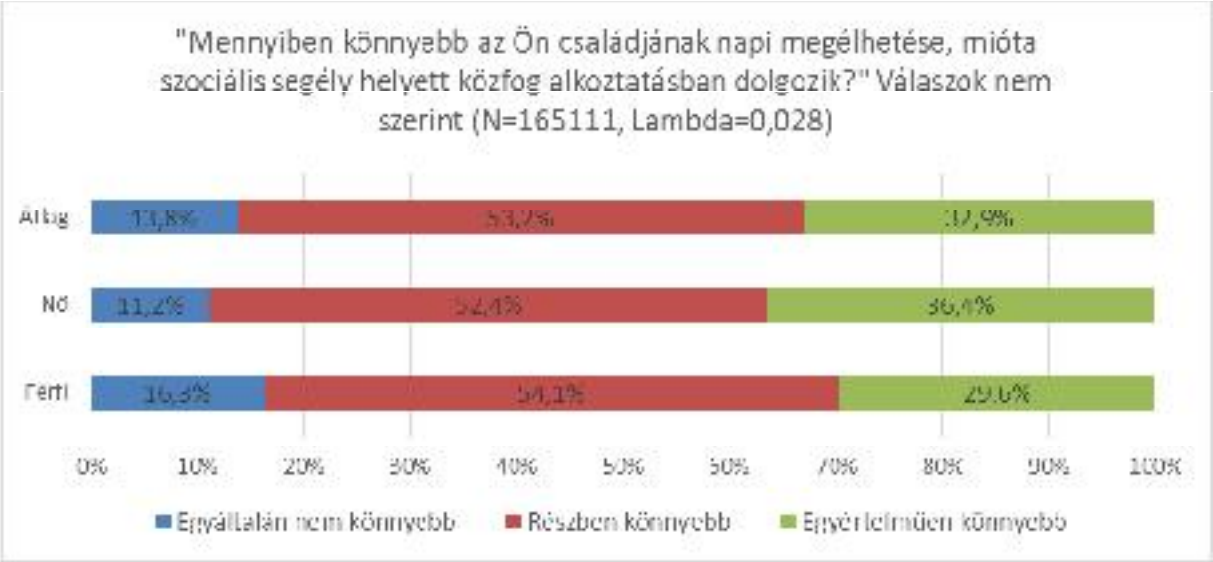

Tekintve, hogy a megélhetés költségei a lehetőségek elérésének hasonló potenciáljával rendelkező egyes társadalmi csoportok számára azonosak, a férfi és női válaszadók családjai által alkotott csoportot pedig igényei szerint rétegenként homogénnek tekinthetjük, a nemek közötti eltérés vizsgálatra érdemes.

Az ábra szerint a nők több mint harmada, 36,4%-a nyilatkozott úgy, hogy a közfoglalkoztatásban töltött idő alatt egyértelműen könnyebbé vált családja megélhetése, összességében pedig 88,8%-uk adott pozitív válaszokat. A férfiak esetében az előbbi érték nem éri el a 30%-ot és az összes pozitív válasz aránya is 5%-kal elmarad a nők vonatkozó adatától. Ennek egyik magyarázata a férfiak azon törekvése lehet, hogy családfenntartó szerepben jelenjenek meg (ami az alacsony végzettségű és érdekérvényesítő képességű csoportokban egyre nehezebb), utóbbi törekvés objektív hátráltatása pedig a negatív válaszok felé ható frusztrációt okozhat.

A változó régiók szerinti bontása a következő adatokat adja:

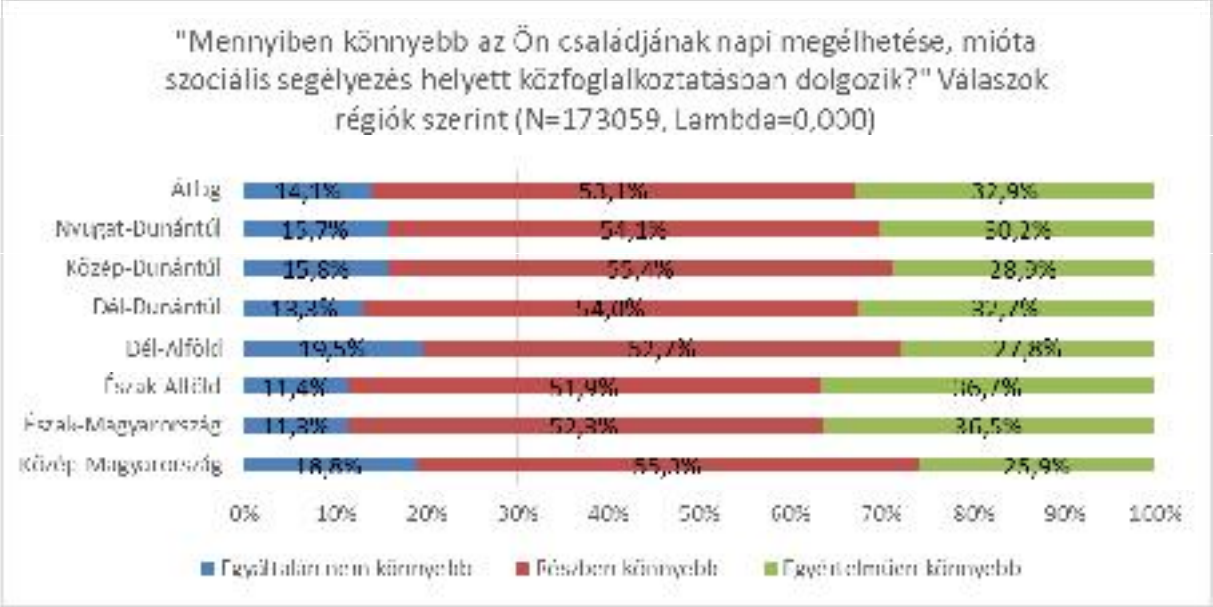

A grafikon szerint a közfoglalkoztatás a munkanélküliséggel leginkább fenyegetett régiókban élő közfoglalkoztatottak esetében a leghatékonyabb a családok napi megélhetésének javítása szempontjából. Észak-Magyarország és Észak-Alföld régiók válaszadóinak több mint harmada arról számolt be, hogy megélhetése egyértelműen könnyebb, amióta közfoglalkoztatásban vesz részt. A legtöbb problémával küzdő, a Cserehátat is magában foglaló Észak-Magyarország régióban a válaszadók 88,8%-a nyilatkozott pozitívan.

4. Összegzés

A közel 200 ezer közfoglalkoztatott körében végzett kérdőíves felmérés tanúsága szerint a programokban **résztvevők alapvetően (kétharmaduk) pozitívan vélekednek a közfoglalkoztatásról**, egyértelműen **a közfoglalkoztatás mellett teszik le voksukat az alacsonyabb összegű segélyezés ellenében**, és **hasznosnak tartják azokat mind a településük, mind pedig az ország számára**. **A közfoglalkoztatottak több mint négyötöde számára fontos, hogy a közfoglalkoztatási programok** ilyen jellegű **értékteremtő funkcióval is bírjanak**. A válaszadók elsöprő többsége úgy nyilatkozott, hogy a közfoglalkoztatási programok **könnyebbé teszik a megélhetést az ő és családjuk számára**, ami nagymértékben alátámasztja a közfoglalkoztatás szociálpolitikai funkcióját, a hátrányos helyzetű családok szociális helyzetének javításában betöltött szerepét.

A felmérésből kitűnik, hogy **a közfoglalkoztatottak** két régióban, **Észak-Alföldön és Észak-Magyarországon, valamint** a két leghátrányosabb munkaerő-piaci helyzetű megyében, **Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében felülreprezentáltak**. A

programban résztvevők között **felülreprezentáltak az alacsony iskolai végzettségűek,** a megkérdezettek többségének legmagasabb iskolai végzettsége legfeljebb 8 osztály (melyet egyes esetekben tanfolyam egészít ki). **A résztvevők kétötöde 2010 után veszítette el rendszeres munkáját**, és **ugyanennyien** vannak azok is, akik **2007 és 2010 között** váltak munkanélkülivé.

A kutatás a közfoglalkoztatási programok általános megítélése mellett két specifikusabb témakörre is kitért: a képzési programok, illetve a bérezési rendszer résztvevők általi megítélésére.

A résztvevői elégedettség szempontjából a hazai közfoglalkoztatás kétségkívül legsarkalatosabb pontja a bér. **A válaszadók több mint fele elégedetlen a közfoglalkoztatási bérrel, és úgy véli, az kevésbé felel meg tudásának, készségeinek**. **Az elégedetlenség** ugyanakkor **az iskolai végzettség csökkenésével ugyancsak csökken**, és legkevésbé a felsőfokú végzettségűek tartják megfelelő mértékűnek a közfoglalkoztatás keretében kapott fizetésüket, ami az ő esetükben marad el leginkább a munkaerőpiacon számukra potenciálisan elérhető jövedelmeknél. **A közfoglalkoztatottak többsége** ugyanakkor **a fizetési rendszert is igazságtalannak tartja**. A bérezéssel való elégedetlenség ugyanakkor nem jelenti a közfoglalkoztatás generális elutasítását, az vélhetően inkább viszonylagos (a potenciális piaci bérrel való összehasonlításból fakad).

A közfoglalkoztatottak több mint kétötöde vett részt valamilyen képzésben a közfoglalkoztatás keretein belül az adatfelvétel időszakában (2014. március-áprilisban), amely a téli közfoglalkoztatás időszakával is egybeesett. A képzések a gyakorlatban **főként az alacsony iskolai végzettségűeket célozzák**. **A képzésben résztvevő** válaszadók **több mint kétharmada pozitívan nyilatkozott a képzések hasznosságáról**, és különösen az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők vélekedtek azokról kedvezően. **Mindazonáltal**, bár a közfoglalkoztatottak közel kétharmada új ismeretekkel gazdagodott a képzések során, **csupán felük véli úgy, hogy azok hozzásegítik a későbbi munkába álláshoz.** Ugyancsak a **válaszadók fele nyilatkozott úgy, hogy figyelembe vették egyéni igényeit is a képzések során**, mely eredmények a jövőbeli kihívások között vetik fel a képzésnek az elsődleges munkaerő-piaci elvárásokhoz igazítását, lehetőség szerint jobb testre szabását. A tájékoztatás és kommunikáció fontosságára hívja fel továbbá az az eredmény a figyelmet, miszerint a közfoglalkoztatottak közel negyedét egyáltalán nem tájékoztatták a képzési lehetőségekről.

Összességében tehát a közfoglalkoztatottak jónak és hasznosnak tartják a közfoglalkoztatást, mind a maguk, mind pedig a szélesebb közösség életére nézve, és fontos számukra az így elvégzett munka értékteremtő jellege. A megkérdezettek a segélyezés ellenében egyértelműen a közfoglalkoztatás mellett tették le voksukat. Bár megkönnyíti a résztvevők

megélhetését, a közfoglalkoztatottak többsége ugyanakkor elégedetlen a közfoglalkoztatási bér nagyságával. Mindazonáltal a közfoglalkoztatási bér szociális ellátásoknál magasabb, de a minimálbérnél alacsonyabb összege a közfoglalkoztatás átmeneti, kiegészítő eszköz jellegét támasztja alá, amely az elsődleges munkaerőpiacon való elhelyezkedésre ösztönöz. Hatékonysági kérdésként merül fel azonban a képzések nyílt munkapiaci elvárásokhoz való jobb igazítása, valamint a magasabb iskolai végzettséggel[5], illetve a valamilyen szakképzettséggel rendelkezők képességeinek jobb hasznosítása.

[5] Ugyan az elmúlt időszakban indultak a legalább középfokú végzettségűeket célzó programok (pl. Segítő kezek, NMI által indított programok stb.), azonban az ilyen jellegű kezdeményezések növelése, szélesítése hasznos lehet nem csupán a közfoglalkoztatottak, de a helyi közösségek számára is.